

De instituto Christiano

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΘΕΟΝ ΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΑΛΗΘΕΙΑΝ ΑΣΚΗΣΕΩΣ

Εἴ τις μικρὸν ἀποστήσας τοῦ σώματος τὴν διάνοιαν καὶ τῆς τῶν παθῶν δουλείας τε καὶ ἀφροσύνης ἔξω γενόμενος ἀδόλω καὶ εἰλικρινεῖ λογισμῶ τὴν αὐτὸς ἑαυτοῦ κατίδοι ψυχὴν, ὄψεται καθαρῶς ἐν τῇ ταύτης φύσει τοῦ θεοῦ τὴν τε πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην καὶ τὸ βούλημα τῆς ἐκείνου δημιουργίας. εὐρήσει γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπισκοπῶν συνουσιωμένην τε καὶ συμπεφυκυῖαν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἐπὶ τὸ καλὸν τε καὶ ἄριστον τῆς ἐπιθυμίας ὄρμην καὶ τῆς νοητῆς ἐκείνης καὶ μακαρίας εἰκόνας, ἧς ὁ ἄνθρωπος μίμημα, τὸν ἀπαθῆ καὶ μακάριον ἔρωτα συνημμένον τῇ φύσει. ἀλλὰ πλάνη τις τῶν ὄρατῶν τούτων καὶ ρεόντων αἰεὶ διὰ πάθους ἀλόγου καὶ πικρᾶς ἡδονῆς τὴν ἀμελῆ καὶ ἀφύλακτον ὑπὸ ῥαθυμίας ψυχὴν ἀπατώσα καὶ γοητεύουσα 8,1.41 πρὸς κακίαν ἔλκει δεινὴν, γεννωμένην τε ἐκ τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου καὶ γεννώσαν θάνατον τοῖς ἑαυτῆς ἐρασταῖς. διὰ τοῦτο τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, τὸ σωτήριον ταῖς ψυχαῖς φάρμακον, ἢ τοῦ σωτήρος ἡμῶν τοῖς πόθῳ δεχομένοις ἐδωρήσατο χάρις· ὅφ' ἧς λύεται μὲν ἡ γοητεύουσα τὸν ἄνθρωπον πλάνη, τὸ δὲ τῆς σαρκὸς ἄτιμον κατασβέννυται φρόνημα, τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ πρὸς τὸ θεῖόν τε καὶ τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν ὀδηγουμένης τῆς ψυχῆς, ἢ τὴν γνῶσιν ἐδέξατο. Ἐπειδὴ τοίνυν ταύτην ὑμεῖς ἀξίως λαμβάνοντες τὴν γνῶσιν καὶ τὸν θεῖον ἔρωτα κατὰ τὴν δοθεῖσαν τῇ ψυχῇ φύσιν εὐθύνοντες συνεληλύθατε προθύμως, κοινῇ πληροῦντες τὸν ἀποστολικὸν ἐν ταῖς πράξεσι χαρακτῆρα καὶ ποθοῦντες ὀδηγόντινα παρ' ἡμῶν καὶ ἡγεμόνα τῆς τοῦ βίου πορείας λόγον λαβεῖν, ὃς εἰς τὴν εὐθειαν ἄξει, δεικνὺς ἀκριβῶς τίς μὲν ὁ τοῦ βίου τούτου τοῖς μετιούσι σκοπός, τί δὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον βούλημα τοῦ θεοῦ καὶ ποία τις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁδός, ὅπως τε συνεῖναι προσήκει τοὺς ταύτην πορευομένους ἀλλήλοις, καὶ ὅπως χρὴ τοὺς προεστῶτας εὐθύνειν τὸν τῆς φιλοσοφίας χορόν, οἷοις τε δεῖ πόνοις κεκρῆσθαι τοὺς ἐπὶ τὸ ἀκρότατον μέλλοντας ἀνιέναι τῆς ἀρετῆς καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ὑποδοχὴν ἀξίας παρασκευάζειν· ἐπειδὴ τοίνυν τοῦτον ἡμᾶς ἀπαιτεῖτε τὸν λόγον, οὐχ 8,1.42 ἀπλῶς ἀπὸ στόματος ἀλλὰ γράμμασι τυπωθέντα, ὅπως ἐν τούτοις ἔχοντες αὐτὸν ἀποκείμενον καθάπερ ἐκ ταμιείου μνήμης πρὸς τὰς κατὰ καιρὸν χρείας ταύτην † λαμβάνητε, πειρασόμεθα κατὰ τὴν χορηγοῦσαν ἡμῖν τοῦ πνεύματος χάριν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ προθυμίᾳ εἰπεῖν, εἰδότες ἀκριβῶς ὡς ὁ τῆς εὐσεβείας ἐν ὑμῖν κανὼν τῷ ὀρθῷ τῆς πίστεως πέπηγε δόγματι, μίαν ἔχων τῆς μακαρίας τε καὶ αἰδίου τριάδος θεότητα μηδαμῶς μηδαμῇ παρηλλαγμένην ἀλλ' ἐν μιᾷ μὲν οὐσίᾳ, μιᾷ δὲ δόξῃ, τῷ αὐτῷ δὲ βουλήματι νοουμένην τε καὶ προσκυνουμένην κατὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, ὡς προλαβόντες ὑπὸ μάρτυσι πολλοῖς κατεθέμεθα τὴν ὁμολογίαν τῷ λούσαντι ἡμᾶς ἐν τῇ τοῦ μυστηρίου πηγῇ πνεύματι· ταύτην συνειδότες ὑμῖν τὴν εὐσεβῆ καὶ ἀδιαμάρτητον τῆς πίστεως ὁμολογίαν ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ἀσφαλῶς ἰδρυμένην τὴν τε ἄνω πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ μακάριον διὰ τῆς τῶν πραγμάτων πορείας ὄρμην ὑμῶν καὶ ἀνάβασιν, γράφομεν ὑμῖν βραχεὰ τὰ σπέρματα τῆς διδασκαλίας, ἀπὸ τῶν προδωρηθέντων ἡμῖν παρὰ τοῦ πνεύματος ἑξαφῶν 8,1.43 ἐκλεγόμενοι, καὶ αὐτὰ δὲ πολλαχοῦ τὰ τῆς γραφῆς ῥήματα κατὰ τὴν χρείαν τιθέντες εἰς πίστιν τῶν λεγομένων καὶ εἰς φανέρωσιν τῆς ἡμετέρας περὶ αὐτὴν ὑπολήψεως, ὅπως ἂν μὴ δοκοῖμεν ἀφέντες τὴν ἄνωθεν χάριν νόθα τίκτειν αὐτοὶ φαύλην τινὴ καὶ ταπεινὴν διανοίαν καὶ τοῖς ἔξωθεν λογισμοῖς τύπους εὐσεβείας πλάττοντες τούτους ἐπεισάγειν ἀμαθῶς ταῖς γραφαῖς φρονήματι

ματαίω πεφουσημένοι. Δεῖ τοίνυν τὸν μέλλοντα ψυχὴν καὶ σῶμα κατὰ τὸν τῆς εὐσεβείας νόμον προσάγειν θεῷ καὶ τὴν ἀναίμακτον αὐτῷ καὶ καθαρὰν ἀποδιδόναι λατρείαν, ἡγεμόνα [τε] τοῦ βίου τὴν εὐσεβῆ πίστιν ποιούμενον, ἦν αἱ τῶν ἀγίων φωναὶ διὰ πάσης ἡμῖν βοῶσι γραφῆς, οὕτως εὐπειθῆ καὶ εὐήνιον τὴν ψυχὴν τοῖς τῆς ἀρετῆς ἐπιδιδόναι δρόμοις, λύοντα μὲν ἑαυτὸν καθαρῶς τῶν τοῦ βίου τούτου πεδῶν καὶ πάσης ἀπηλλαγμένον τῆς τῶν ταπεινῶν καὶ ματαίων δουλείας, ὅλον δὲ τῇ πίστει καὶ τῷ βίῳ τοῦ θεοῦ μόνου γινόμενον, εἰδότα σαφῶς ὡς ἐν ᾧ πίστις εὐσεβείας καὶ βίος ἄμεμπτος, ἐκεῖ καὶ Χριστοῦ πάρεστι δύναμις, ἐν ᾧ δὲ Χριστοῦ πάρεστι δύναμις, ἐκεῖ κακίας πάσης φυγὴ καὶ τοῦ ληστεύοντος τὴν ζωὴν ἡμῶν θανάτου· οὐ γὰρ ἔχει τὰ πονηρὰ δύναμιν ἐν ἑαυτοῖς τοσαύτην ὡς ἀνθίστασθαι τῇ δεσποτικῇ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ παρακοῇ τῶν ἐντολῶν 8,1.44 ἐπιγίνεσθαι πέφυκεν· ὁ πάλαι μὲν πέπονθεν ὁ πρῶτος πλασθεὶς, νῦν δὲ πάντες οἱ τὴν τούτου παρακοὴν αὐθαί ρέτῳ προαιρέσει μιμούμενοι· τοὺς δὲ προσερχομένους ἀδόλω γνώμη τῷ πνεύματι καὶ πίστιν ἔχοντας ἐν πάσῃ πληροφορία, μηδεμιᾶς ἐν τῷ συνειδότι κηλίδος ὑπόουσης, ἢ τοῦ πνεύματος αὕτη καθαίρει δύναμις κατὰ τὸν εἰπόντα Ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν τὸ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγενήθη ἐν λόγῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐν πληροφορία πολλῇ καθὼς οἴδατε, καὶ πάλιν Ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως τηρηθῆν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς παρέσχεν διὰ τοῦ λουτροῦ τοῖς ἀξίοις τὸ τῆς ἀθανασίας ἐνέχυρον, ὅπως τὸ πιστευθὲν ἐκάστῳ τάλαντον τῇ τῶν πιστευθέντων ἐργασίᾳ τὸν ἀόρατον κομίσῃ πλοῦτον. μέγα γάρ, ἀδελφοί, μέγα πρὸς κτῆσιν τῶν νοητῶν τοῖς φόβῳ δεχομένοις τὸ ἅγιον βάπτισμα· τὸ γὰρ πλοῦσιον καὶ ἄφθονον πνεῦμα τὸ ῥέον αἰεὶ τοῖς δεχομένοις τὴν χάριν, ἧς οἱ ἅγιοι πληρωθέντες ἀπόστολοι ταῖς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαις τοὺς καρποὺς ἐπεδείξαντο τοῦ πληρώματος, τοῦτο τοῖς τὴν δωρεὰν εἰλικρινῶς δεξαμένοις κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐκάστου τῶν μετεληφότων πίστεως συνεργὸν καὶ σύνοικον παραμένει, οἰκοδομοῦν ἐν ἐκάστῳ τὸ ἀγαθὸν πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς τῆς πίστεως ἔργοις σπουδῆν κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν τὴν λέγουσαν, ὡς ὁ λαβὼν τὴν μνᾶν ἐκείνην ἐπὶ ἐργασίᾳ τοῦ δοθέντος, τοῦτο ἐστὶν εἰς προκοπὴν καὶ αὐξησιν τοῦ λαμβάνοντος ἐκάστῳ δίδεται ἢ τοῦ ἁγίου πνεύματος χάρις· δεῖ γὰρ τρέφεσθαι 8,1.45 τὴν ἀναγεννηθεῖσαν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει ψυχὴν μέχρι τοῦ μέτρου τῆς ἐν τῷ πνεύματι νοητῆς ἡλικίας, ἀρδομένην διαρκῶς τῷ τε ἰδρώτι τῆς ἀρετῆς καὶ τῇ τῆς χάριτος χορηγίᾳ· ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ σώματος φύσις γεννηθέντος ἄρτι τοῦ βρέφους οὐκ ἐν τῷ ἀπαλῷ καταμένει τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ ταῖς τοῦ σώματος τροφαῖς ἀρδομένη κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον πρὸς τὸ δοθὲν ἐπιέγεται μέτρον, οὕτω προσ ἴκει καὶ τὴν ἀρτιγενῆ ψυχὴν, ἧς ἡ μετουσίᾳ τοῦ πνεύματος τὴν ἐπηρεαζομένην διὰ παρακοῆς διαφθείρουσα νόσον τὸ παλαιὸν ἀνανεοῖ τῇ φύσει κάλλος, μὴ μένειν αἰεὶ νήπιον μηδὲ ἀργεῖν καὶ σχολάζειν ἀκίνητον ἐν τῇ τῆς γεννήσεως καθεύδουσαν στάσει, ἀλλ' ἑαυτὴν ταῖς οἰκείαις ἄρδιν τροφαῖς καὶ πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ἀπαιτεῖ μέγεθος διὰ πάσης ἀρετῆς καὶ πόνων ἐκτρέφειν, ὅπως ἂν τῷ ἀοράτῳ ληστῇ καὶ πολλὰς ἀφανεῖς μηχανὰς προσβάλλοντι ταῖς ψυχαῖς ἀμήχανον ἑαυτὴν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος δι' οἰκείας ἀρετῆς καταστήσῃ.

Χρὴ οὖν αἰεὶ προάγειν ἑαυτὸν εἰς ἄνδρα τέλειον κατὰ τὸν ἀπόστολον Μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὤμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης, ἀληθεύοντες δὲ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν κατὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός· καὶ 8,1.46 ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ

εὐάρεστον καὶ τέλειον, θέλημα τέλειον τοῦ θεοῦ λέγων τὸ ὑπὸ εὐσεβείας μορφωθῆναι ψυχὴν, ἦν εἰς ἄκρον ἀνθίζει κάλλος ἢ τοῦ πνεύματος χάρις, τοῖς τοῦ μορφουμένου συγγενομένη πόνοις. ἢ μὲν οὖν τοῦ σώματος πρὸς τὸ ἀνελεθεῖν ἐπίδοσις οὐδὲν ἐφ' ἡμῖν· οὐ γὰρ τῇ τοῦ ἀνθρώπου γνώμη καὶ ἡδονῇ μετρεῖ τὸ μέγεθος ἢ φύσις, ἀλλὰ τῇ αὐτῆς ὀρμῇ καὶ ἀνάγκῃ· τὸ δὲ τῆς ψυχῆς ἐν τῇ τῆς γεννῆσεως ἀνανεώσει μέτρον καὶ κάλλος, ὃ παρέχει διὰ τῆς τοῦ δεχομένου σπουδῆς ἢ τοῦ πνεύματος χάρις, τῆς ἡμετέρας ἡρτηται γνώμης· ὅσον γὰρ ἐκτείνεις τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, τοσοῦτον καὶ τὸ τῆς ψυχῆς συνεκτείνεται μέγεθος, διὰ τε ἀγῶνων καὶ πόνων ὑπὲρ ὧν καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἐγκελεύεται λέγων. Ἀγωνίζεσθε εἰσελεθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας· καὶ πάλιν Βιάζεσθε· βιασταὶ γὰρ ἀρπάζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· καὶ ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται· καὶ Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν· καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ Δι' ὑπομονῆς τρέχοντες τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα· καὶ Οὕτως, φησί, τρέχετε ἵνα καταλάβητε· καὶ πάλιν Ὡς θεοῦ διὰ κοινοῦ ἐν ὑπομονῇ πολλῇ καὶ τὰ ἐξῆς. διὰ τοῦτο δὲ παρακαλεῖ τρέχειν καὶ ἐγκελεύεται συντόνως ἔχεσθαι τῶν ἀγῶνων, ἐπειδὴ τοῖς τοῦ δεχομένου πόνοις ἢ δωρεὰ μετρεῖται τῆς χάριτος· τὴν μὲν γὰρ αἰδίου ζωὴν καὶ 8,1.47 τὴν ἄρρητον ἐν οὐρανοῖς εὐφροσύνην ἢ τοῦ πνεύματος δωρεῖται χάρις, τὴν δὲ ἀξίαν τοῦ δέξασθαι τὰ δῶρα καὶ ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος ὃ διὰ τῆς πίστεως περὶ τοὺς πόνους ἔρωσ παρέχει. συνελθοῦσαι δὲ εἰς ταύτην δικαιοσύνης ἔργον καὶ πνεύματος χάρις, εἰς ἣν συνῆλθον ψυχὴν, ταύτην ζωῆς μακαρίας μετ' ἀλλήλων ἐπέπλησαν· διαζυγεῖσαι δὲ ἀπ' ἀλλήλων οὐδὲν τῇ ψυχῇ κέρδος παρέχουσιν· ἢ τε γὰρ τοῦ θεοῦ χάρις ψυχαῖς φευγούσαις τὴν σωτηρίαν οὐκ ἔχει φύσιν ἐπιφοιτᾶν, ἢ τε τῆς ἀνθρωπείας ἀρετῆς δύναμις οὐκ ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὴν πρὸς τὸ τῆς ζωῆς εἶδος ἀναβιβάσαι ψυχὰς ἀμοιρούσας τῆς χάριτος.

Ἐὰν γάρ, φησί, μὴ κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἡγρῦνησεν ὁ φυλάσσων καὶ κοπιᾷ ὁ οἰκοδομῶν· καὶ πάλιν Οὐ γὰρ ἐν τῇ ῥομφαίᾳ αὐτῶν ἐκκληρονόμησαν γῆν, καὶ ὁ βραχίων αὐτῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτούς, καίτοι ῥομφαίαις καὶ βραχίοσιν πρὸς τοὺς ἀγῶνας χρωμένων, ἀλλ' ἢ δεξιὰ σου καὶ ὁ βραχίων σου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου. τί τοῦτο λέγων; τὴν ἄνωθεν εἰς τοὺς ἐργάτας τοῦ κυρίου συμμαχίαν, καὶ ἅμα τὸ μὴ δεῖν φρονεῖν ταῖς ἀνθρωπίναις σπουδαῖς τοὺς νομίζοντας ἐν τοῖς ἑαυτῶν πόνοις ὅλον κεῖσθαι τὸν στέφανον, ἀλλὰ ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα τὰς περὶ τοῦ τέλους ἐλπίδας. Δεῖ οὖν εἰδέναι τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, πρὸς ὃ βλέποντα σπουδάζειν <χρῆ> τὸν τῆς μακαρίας ζωῆς ὀρεγόμενον καὶ πρὸς ἐκείνην ἐπιθυμοῦντα τὸν ἑαυτοῦ διαθεῖναι βίον. 8,1.48 ἔστιν οὖν θέλημα τέλειον τοῦ θεοῦ τὸ καθάραι διὰ τῆς χάριτος τὴν ψυχὴν παντὸς μολυσμοῦ, τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν ὑψηλοτέραν ποιήσαντα, καὶ προσάγειν αὐτὴν καθαράν τῷ θεῷ, ποθοῦσαν καὶ δυναμένην ἰδεῖν τὸ νοητὸν ἐκεῖνο καὶ ἄφραστον φῶς. τοὺς τοιοῦτους καὶ ὁ κύριος μακαρίζει λέγων· Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται· καὶ ἐν ἄλλοις παραγγέλλει· Γίνεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν. ἐπὶ ταύτην τὴν τελειότητα καὶ ὁ ἀπόστολος παρακαλεῖ τρέχειν λέγων· Ἴνα παραστήσω πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος· καὶ ὁ Δαβὶδ πνεύματι λαλῶν διδάσκει τοὺς ὀρθῶς φιλοσοφεῖν θέλοντας τὴν τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας ὁδόν, δι' ἣς χρῆ βαδίζειν πρὸς τὸν τέλειον σκοπὸν, αἰτοῦντας παρὰ τοῦ διδόντος ἅπερ διὰ τοῦ Δαβὶδ τὸ πνεῦμα διδάσκει· Γεννηθήτω, φησίν, ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαίωμασίν σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυθῶ. φοβεῖσθαι κελεύει τὴν αἰσχύνην καὶ ἀποδύεσθαι καθάπερ ἐσθῆτα ῥυπωσάν καὶ ἄτιμον τοὺς ἐκείνην ἐκ τῆς κακίας περιθεμένους· πάλιν γὰρ φησιν· Τότε οὐ μὴ αἰσχυθῶ ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου. ὁρᾷς ὡς ἐν τῷ πληρώματι τῶν ἐντολῶν τίθεται τὸ πνεῦμα 8,1.49 τὴν παρησίαν· καὶ πάλιν

Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ θεὸς καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριζόν με· ἀλλαχοῦ δὲ ἐρωτᾷ· Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου; εἶτα ἀποκρίνεται· Ἄθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῆ καρδία. τὸν διὰ πάντων καθαρὸν τοῦτον ἐπὶ τὸ τοῦ θεοῦ ὄρος ἀνάγει, ὃς μῆτε ἐννοία μῆτε γνώσει μῆτε ταῖς πράξεσιν εἰς τέλος κατεμίανε τὴν ψυχὴν ἐμμείνας τοῖς κακοῖς, καὶ ὅστις δι' ἔργων τε καὶ <νοημάτων> ἀγαθῶν τὸ ἡγεμονικὸν ὑποδεξάμενος πνεῦμα τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν διεφθαρμένην ὑπὸ κακίας πάλιν ἀνέκτισεν. ὁ δὲ ἅγιος ἀπόστολος περὶ παρθενίας λέγων τοῖς μετ' αὐτῆς ζῆν ἡρημένοις ὑπογράφει τὸν βίον ὁποῖον εἶναι δεῖ τὸν τοιοῦτον· Ἡ παρθένος, φησί, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ἡ ἅγια τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι, ψυχῇ τε καὶ σαρκὶ λέγων καθαρεύειν· καὶ φεύγειν πᾶσαν ἁμαρτίαν ὡς πορρωτάτω κελεύει, τὴν τε ἐμφανῆ καὶ ὄση λαθραία, τουτέστι <παντελῶς ἀπέχεσθαι ἁμαρτημάτων τῶν τε> πρακτικῶν καὶ τῶν λογισμῶν τελουμένων· σκοπὸς γὰρ τῆ τὴν παρθενίαν τιμώση ψυχῇ θεῷ πλησιάσαι καὶ γενέσθαι νύμφην Χριστοῦ.

8,1.50 Δεῖ οὖν τὸν ἐπιθυμοῦντα οἰκειωθῆναι τινὲς τὸν ἐκείνου τρόπον τῆ μιμήσει λαβεῖν ᾧ οἰκειοῦται· οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ τὴν Χριστοῦ ποθοῦσαν γενέσθαι νύμφην τῷ τοῦ Χριστοῦ ὁμοιωθῆναι κάλλει δι' ἀρετῆς κατὰ δύναμιν· οὐ γὰρ ἔστι συναφθῆναι ποτε φωτὶ μὴ πρὸς ἐκεῖνο λάμψαντα τὸ φῶς· καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου λέγοντος ἤκουσα· Πᾶς γὰρ φησὶν ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἀγνίζει ἑαυτὸν καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἐστιν· καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ Παῦλος Μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς καγὼ Χριστοῦ· δεῖ γὰρ τὴν μέλλουσαν ἀνίπτασθαι πρὸς τὸ θεῖον ψυχὴν καὶ κολλᾶσθαι Χριστῷ πᾶσαν ἐξελαύνειν ἁμαρτίαν ἀφ' ἑαυτῆς, ὅση τε φανερώς ταῖς πράξεσιν ἀποτελεῖται, κλοπὴν λέγω καὶ ἀρπαγὴν καὶ μοιχείαν καὶ πλεονεξίαν καὶ πορνείαν καὶ γλώσσης νόσον καὶ πᾶν ὅσον ἐμφανὲς ἁμαρτημάτων γένος, καὶ ὄση λάθρα ταῖς ψυχαῖς ἐγκαθημένη καὶ τοὺς ἔξω λανθά νοῦσα διεσθίει τὸν ἄνθρωπον πικρῶς τοῖς κακίστοις ὁδοῦσιν· αὕτη δὲ ἐστὶ φθόνος ἀπιστίας κακοήθειας δόλος, ὄρεξις ὧν μὴ δεῖ, μῖσος ἀλαζονεία κενοδοξία καὶ πᾶν τὸ ὑπουλον τῆς κακίας σημῆνος, ὅπερ ἐξ ἴσου τῷ φανερῷ γένει τῶν ἁμαρτημάτων ἢ γραφῆ μισεῖ καὶ βδελύττεται, συγγενῆ τε ὄντα ἀλλήλοις καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φυόμενα κακίας. τίνας δὲ ἐσκόρπισεν ὅστ' ὁ κύριος; οὐ τῶν ἀνθρωπαρέ 8,1.51 σκων; τίνα βδελύττεται ὁ κύριος ὡσπερ τὸν ἐναγῆ καὶ μαιφόνον; οὐ τὸν ὑπουλον ἄνδρα καὶ δόλιον; Ἄνδρα γὰρ αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσει κύριος. οὐ φανερώς ὁ Δαβὶδ τοῖς λαλοῦσιν εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν, κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καταρᾶται βοῶν πρὸς τὸν θεὸν Δὸς αὐτοῖς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν; καὶ Ἐν καρδίᾳ, φησὶν, ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῆ. τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ κίνησιν τῆς ἁμαρτίας ἔργον ἐκάλεσεν ὁ θεός· διὰ τοῦτο παραγγέλλει μῆτε τὰς παρὰ ἀνθρώπων εὐφημίας διώκειν μῆτε τὰς παρ' αὐτῶν ἀτιμίας αἰσχύνεσθαι. τοὺς γὰρ ἐπιδεικτικῶς ἐλεοῦντας τὸν πένητα καὶ τὴν μετάδοσιν ἐπὶ γῆς θριαμβεύοντας ἀποστερεῖ τῶν ἐν οὐρανοῖς μισθῶν ἢ γραφῆ· εἰ γὰρ ζητεῖς ἀνθρώποις ἀρέσαι καὶ διὰ τοῦτο δίδως, ἵνα ἐπαινεθῆς, πεπλήρωταί σου ὁ μισθὸς τῆς εὐποιίας τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνοις, δι' οὓς τὸν ἔλεον ἐπεδείκνυσο. μὴ οὖν ζῆται μισθὸν ἐν οὐρανοῖς, κάτω τὰ ἔργα ἀποθέμενος, μηδὲ παρὰ θεοῦ προσδόκα τιμὴν, παρὰ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ταύτην ἀπέλιψας. ποθεῖς ἀθάνατον δόξαν; τῷ δυναμένῳ παρασχεῖν ἦν ποθεῖς δεῖξον ἐν τῷ κρυπτῷ τὸν βίον. δέδοικας αἰσχύνην αἰώνιον; φοβοῦ τὸν ἀνακαλύπτοντα ταύτην ἐν τῇ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ. πῶς οὖν λέγει ὁ κύριος Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ δοξάσωσι 8,1.52 τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς; ὅτι κελεύει τὸν ἐπόμενον ταῖς ἐντολαῖς τοῦ θεοῦ πᾶν ὅπερ ἂν ποιῆ πρὸς ἐκεῖνον βλέποντα ποιεῖν καὶ τούτῳ μόνον ἀρέσκειν, μηδεμίαν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν θηρώμενον· ἀλλὰ φεύγειν μὲν τοὺς παρὰ τούτων ἐπαίνους καὶ τὴν ἐπίδειξιν, διὰ δὲ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων

γνωρίζεσθαι πᾶσιν, ὅπως θεαταὶ τούτων γενόμενοι, οὐκ εἶπε "ἰθαυμάσωσι τὸν ἐπιδεικνύ μενον"², ἀλλὰ "ἰδοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς."² ἐκεῖ γὰρ κελεύει πᾶσαν ἀναφέρεσθαι δόξαν καὶ πρὸς τὸ ἐκείνου θέλημα πᾶσαν ἀπαρτίζεσθαι πρᾶξιν, παρ' ᾧ καὶ ὁ μισθὸς ἀπόκειται τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων. σὲ δὲ κελεύει φεύγειν καὶ ἀποστρέφεσθαι τὴν ἀπὸ τῶν γλωσσῶν καὶ τῆς γῆς εὐφημίαν· ὁ δὲ ταύτην ζητῶν καὶ πρὸς ταύτην ἔλκων τὸν βίον οὐ τῆς αἰωνίου δόξης ἀποστερεῖται μόνον, ἀλλ' ἤδη προσδοκάτω καὶ τιμωρίαν· Οὐαὶ γάρ, φησὶν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι. φεῦγε οὖν πᾶσαν ἀνθρωπίνην τιμὴν, ἧς τὸ πέρας αἰσχύνη καὶ ἀτιμία αἰώνιος, καὶ ὀρέγου τῶν ἄνω ἐπαίνων, τὸ τοῦ Δαβὶδ λέγων· Παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου· καὶ Ἐν τῷ κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου· ὁ δὲ μακάριος ἀπόστολος οὐδὲ τὸν ἐσθίοντα κελεύει ῥαθύμως μετέχειν τῆς προκειμένης τροφῆς, ἀλλ' ἀποδιδόναι πρότερον τὴν δόξαν τῷ δεδωκότι τὰς τοῦ ζῆν ἀφορμάς· οὕτω μέχρι παντὸς παρεγγυᾶται τὰς μὲν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀτιμάζειν δόξας, τὴν δὲ παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ ζητεῖν. ὁ γὰρ οὕτως ἔχων πιστὸς ὀνομάζεται παρὰ τοῦ κυρίου· τὸν δὲ τῆς ἐνταῦθα τιμῆς ἐφιέμενον 8,1.53 τοῖς ἀπίστοις ἐγκαταλέγει· Πῶς γὰρ δύνασθε, φησὶν, ὑμεῖς πιστεύειν δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε; τὸ δὲ μῖσος ὁποῖόν ἐστιν, ἄκουσον τοῦ Ἰωάννου λέγοντος· Ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστί, καὶ οἶδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐκβάλλει τῆς ζωῆς τὸν μισοῦντα τὸν ἀδελφὸν ὡσπερ τὸν ἀνδροφόνον, μᾶλλον δὲ ἀντικρυς φόνον ὀνομάζει τὸ μῖσος· ὁ γὰρ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ἀνελὼν καὶ διαφθείρας καὶ ἀντὶ φίλου πολέμιος γεγωνὸς εἰκότως ἂν ἴτις συναριθμοῖτο, τὴν ἐκείνων πρὸς τοὺς ἐπιβουλευομένους ἔχθραν κεκρυμμένην τῷ πλησίον φυλάσσων· ὡς δὲ οὐδεμία διαφορὰ τῶν ἔνδον κεκρυμμένων κακῶν πρὸς τὰ ἐμφανῆ καὶ ὀρώμενα, σαφῶς διὰ τούτων δηλοῖ ὁ ἀπόστολος συνάγων αὐτὰ καὶ ὁμοτίμως ἀπαριθμούμενος· Καθὼς οὐκ ἔδοκίμασαν, φησὶ, τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ πορνείᾳ πονηρίᾳ πλεονεξίᾳ κακίᾳ· μεστοὺς φθόνου φόνου ἔριδος δόλου κακοηθείας· ψιθυριστὰς καταλάλους θεοστυγεῖς ὑβριστὰς ὑπερηφάνους ἀλαζόνας ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀσυνέτους ἀσυνθέτους ἀστόργους ἀσπόνδους ἀνελεήμονας, οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσسونτες ἄξιοι θανάτου 8,1.54 εἰσίν, <οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσιν>.

Ὅραξ πῶς τὴν κακοήθειαν καὶ τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὸν δόλον καὶ τὰ λοιπὰ τῶν κρυπτῶν τῷ φόνῳ καὶ τῇ πλεονεξίᾳ καὶ τοῖς τοιούτοις πᾶσι συνέπλεξε; τί δὲ αὐτὸς ὁ κύριος βοᾷ λέγων· Τὸ ὑψηλὸν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βδέλυγμα παρὰ τῷ θεῷ ἐστίν, καὶ Ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται· καὶ ἡ Σοφία φησὶν Ἀκάθαρτος παρὰ κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος· πολλὰ δὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις γραφαῖς εὗροι τις ἂν εἰς κατηγορίαν τῶν ταῖς ψυχαῖς ἐγκρυπτομένων παθῶν. οὕτω δὲ ἐστὶ πονηρὰ ταῦτα καὶ δυσίατα καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς κεκτημένα, ὥστε μὴ δυνατόν εἶναι διὰ μόνης τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς καὶ ἀρετῆς ἐκτριψαὶ καὶ ἀνελεῖν, εἰ μὴ τις τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν σύμμαχον δι' εὐχῆς προσλαβὼν ἐπικρατήσειεν τῆς ἔνδον τυραννοῦσης κακίας, ὡς αὐτὸ διδάσκει τὸ πνεῦμα τῆ τοῦ Δαβὶδ φωνῆ χρώμενον· Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου. Δύο γὰρ ὄντων [ἀνθρώπων], ἐξ ὧν ὁ εἷς ἄνθρωπος ἤρμωσται, ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ τοῦ μὲν ἔξωθεν 8,1.55 περιέχοντος, τῆς δὲ ἔνδον παρὰ τὸν βίον μενούσης, τῷ μὲν δεῖ καθάπερ ναῶ θεοῦ παραγρυπνεῖν, τηροῦντα μὴ τι τῶν φανερῶν ἀμαρτημάτων προσπεσὸν κατασεῖσθαι καὶ διαφθεῖρη· περὶ τούτου γὰρ ἀπειλεῖ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων· Ὁ φθειρὼν τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθερεῖ τοῦτον ὁ θεός· τὴν δὲ ἔνδον χρῆ διὰ πάσης φρουρεῖν φυλακῆς, μὴ τις λόχος

κακίας ἐκ βάθους ποθὲν ἀνακύψας καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας λογισμὸν διαφθείρας δουλώσῃ τὴν ψυχὴν, πληρώσας τῶν διελκόντων αὐτὴν λάθρα παθῶν. Δεῖ οὖν φρουρεῖν ἀσφαλῶς ἐπιστρεφόμενον πυκνὰ πρὸς τὴν ψυχὴν ὡσπερ τὸν στρατηγὸν ἐπιβοῶντα καὶ ἐπικελευόμενον· ἄνθρωπε, Πάση φυλακῇ τήρει τὴν σὴν καρδίαν· ἐκ γὰρ τούτων ἔξοδοι ζωῆς· ψυχῆς δὲ φρουρὰ λογισμὸς εὐσεβῆς φόβῳ θεοῦ καὶ χάριτι πνεύματος καὶ ἀρετῆς ἔργοις ὠχυρωμένος· ὁ γὰρ τούτοις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καθοπλίσας ῥαδίως τρέπεται τοῦ τυράννου τὰς προσβολάς, δόλον λέγω καὶ ἐπιθυμίαν καὶ τυφὸν ὀργὴν τε καὶ φθόνον καὶ ὅσα πονηρὰ τῆς κακίας ἔνδον ἔστι κινήματα. χρὴ δὲ τὸν τῆς ἀρετῆς γεωργὸν ἀπλοῦν τινα εἶναι καὶ βέβαιον, μόνους εἰδόμενα γεωργεῖν τοὺς τῆς εὐσεβείας καρπούς, καὶ μήτε τὸν βίον ἐκτρέπειν ποτὲ πρὸς τὰς τῆς κακίας ὁδοὺς μήτε 8,1.56 τὸν λογισμὸν τῆς εὐσεβείας ἀφέλκειν τῆς πίστεως, ἀλλ' εἶναι μονότροπὸν τινα καὶ εὐθὴ καὶ ἄπειρον τῶν ἔξω τῆς ἰδίας ὁδοῦ κειμένων παθῶν· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν τὴν τῷ μόνῳ ἀνδρὶ συζῶσαν καὶ τὴν τοῦ γάμου καταπορνεύουσαν τὸν αὐτὸν προσδοκᾶν τοῦ βίου μισθόν.

Οὐ ζεύξεις, φησὶν ὁ μακάριος Μωυσῆς, ἐν τῇ ἄλλῳ σου ἀλλογενῇ ζῶα ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἶον βούν καὶ ὄνον, ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ ζεύξας ἀλοήσεις τὸν ἀμητόν σου· οὐδὲ συνυφανεῖς ἐρεῶ ἱματίῳ λῖνον οὐδὲ πάλιν λινῷ ἐρέαν· οὐ γεωργήσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς γῆς σου δύο καρπούς ἐπὶ τὸ αὐτὸ οὐδὲ δεύτερον τοῦ ἐνιαυτοῦ· οὐκ ἐπιβαλεῖς ἕτερογενὲς ζῶον ἐπὶ ἕτερον εἰς γονήν, ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ τοῖς ὁμογενέσι συζεύξεις. Τί ταῦτα τῷ ἀγίῳ βούλεται τὰ αἰνίγματα; τὸ μὴ δεῖν ἐν τῇ αὐτῇ ψυχῇ κακίαν καὶ ἀρετὴν συμφυτεύειν ἀλλήλαις μηδὲ μερίζοντα τὸν βίον τοῖς ἐναντίοις ἀκάνθας τε ὁμοῦ καὶ σῖτον ἐκ τῆς αὐτῆς ψυχῆς γεωργεῖν μηδὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ νύμφην τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ μοιχᾶσθαι καὶ τὸ μὲν κύειν φῶς, τὸ δὲ ζόφον τίκτειν· οὐ γὰρ πέφυκε ταῦτα συμβαίνειν ἀλλήλοις ὡσπερ οὐδὲ τὰ τῆς ἀρετῆς μέρη 8,1.57 τοῖς μέρεσι τῆς κακίας. ποία γὰρ φιλία σωφροσύνης πρὸς ἀκρασίαν; ποία δὲ πρὸς ἀδικίαν δικαιοσύνης ὁμόνοια; τίς δὲ φωτὶ κοινωνία πρὸς σκότος; οὐχὶ αἰεὶ τὸ ἕτερον ὑπεξίσταται τῷ ἑτέρῳ καὶ μένειν οὐκ ἐθέλει πρὸς τὸ μαχόμενον; δεῖ οὖν τὸν σοφὸν γεωργὸν καθάπερ ἐκ πηγῆς ποτίμου καὶ ἀγαθῆς καθαρὰ πέμπειν τοῦ βίου τὰ νάματα καὶ παντὸς ἀμιγῆ βορβόρου, μόνα τὰ τοῦ θεοῦ γεώργια εἰδόμενα καὶ τούτοις πονοῦντα διὰ βίου καὶ παραμένοντα, ὅπως κἂν ὑποφύηται τις ξένος ἐν τῷ κρυπτῷ τῶν τῆς ἀρετῆς καρπῶν λογισμῶν, τοὺς σουὺς ἰδὼν πόνους ὁ πάντα ὀρῶν ταχέως τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει τὴν δολερὰν ἐκείνην καὶ ὑπουλον ρίζαν τῶν λογισμῶν πρὸ τῆς βλάστης ἐκτέμη. τῷ γὰρ τοῖς τῆς ἀρετῆς προσκαρτεροῦντι πόνοις ἀκολουθεῖ ταχέως ἢ τοῦ πνεύματος χάρις τὰ τῆς κακίας διαφθείρουσα σπέρματα, καὶ οὐκ ἔστιν ἀμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος οὐδὲ ἀνεκ δίκητον παροφθῆναι τὸν αἰεὶ παρεδρεύοντα τῷ θεῷ. Εἶδες τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ χήραν, ἣ προσῆγε μὲν οὐ φιλανθρώπῳ κριτῇ τὸ τῆς ἀδικίας μέγεθος, ἣ δὲ πολλὴ περὶ τὴν δέησιν σχολὴ καὶ καρτερία νικήσασα τοῦ δικαστοῦ τὸν τρόπον ἐκκαλεῖ πρὸς τὴν τοῦ ἀδικήσαντος τιμωρίαν. μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ προσευχόμενος ἀπειρής· εἰ γὰρ τὸ ἐκείνης περὶ τὴν δέησιν ἀναιδὲς ἄρχοντος ἀνηλεοῦς ἐκλίνε γνώμην, πῶς ἡμᾶς χρὴ τῆς περὶ τὸν θεὸν ἀπογνῶναι σπουδῆς, οὗ τὸ ἔλεος φθάνειν οἶδε πολλάκις τοὺς αἰτοῦντας; 8,1.58 ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ἀποδεχόμενος τὴν περὶ τὰς εὐχὰς ἡμῶν ἐπιμονὴν καὶ προτρέπων χρῆσθαι τῇ σπουδῇ Ἴδετε, φησί, τί λέγει ὁ ἀδικὸς κριτής· πόσω μᾶλλον ποιήσει ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τὴν ἐκδίκησιν τῶν βωόντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· ναὶ λέγω ὑμῖν ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν ἐν τάχει. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ πολλὴν σπουδὴν καὶ ἀγῶνα ἔχων εἰς τελείαν προκοπὴν τοὺς τῆς εὐσεβείας μαθητὰς ἐλθεῖν, ἅμα δὲ καὶ τὸν τῆς ἀληθείας σκοπὸν φανερὸν πᾶσι καθιστῶν φησί· Νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον καὶ διδάσκοντες ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ, εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος. καὶ πάλιν τοῖς τὴν σφραγίδα τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος

ἴκατηξιωμένοις ἐπεύχεται τῆς νοητῆς ἡλικίας λαβεῖν αὐτοὺς αὖξῃσιν διὰ τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος λέγων· Διὰ τοῦτο ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ἣν ἔχετε εἰς πάντας τοὺς ἁγίους οὐ παύομαι προσευχόμενος ὑπὲρ ὑμῶν καὶ αἰτούμενος, ἵνα ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας· εἰτά φησι περὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταλήψεως τοῦ πνεύματος· Κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγένετο 8,1.59 αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν· καθαρῶς περὶ τῆς τοῦ πνεύματος λέγει μετουσίας καὶ τῆς ἐκείνου πρὸς τοὺς μεταλαμβάνοντας ἐνεργείας, ὅπως ἂν, φησὶν, καὶ ὑμεῖς τὸν αὐτὸν δέξησθε τρόπον τὴν ἐκείνου πληροφορίαν· εἰτά ὀλίγον ὑποκαταβάς τῆς ἐπιστολῆς μεῖζόν τι αὐτοῖς ἐπεύχεται, τελειότεραν ζητῶν ἔλθειν ἐπ' αὐτοὺς τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν·

Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται· ἵνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένους καὶ τεθεμελιωμένους· ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ. Ἦδη δὲ καὶ ἐν ἐτέρᾳ ἐπιστολῇ περὶ τῶν αὐτῶν τοῖς μαθηταῖς διαλέγεται τὸν τοῦ πνεύματος θησαυρὸν αὐτοῖς ἀποκαλύπτων καὶ παρακαλῶν μετασχεῖν· Ζηλοῦτε γὰρ φησὶν τὰ πνευματικὰ χαρίσματα· καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι. Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἢ ἡκύμβαλον ἀλαλάζον· καὶ ἔὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἔὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐθέν εἰμι· καὶ ἔὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἔὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην 8,1.60 δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. τί δὲ τὸ κέρδος τῆς ἀγάπης καὶ ποῖα τὰ ταύτης βλαστήματα, τίνων τε ἀφίστησι τὸν ἔχοντα αὐτὴν καὶ τίνα παρέχει, σαφῶς ἐν τούτοις δηλοῖ· Ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, <οὐ παροξύνεται, οὐ λογιζεται τὸ κακόν,> οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. πάνυ σοφῶς καὶ ἀκριβῶς Οὐδέποτε, φησὶν, ἐκπίπτει ἡ ἀγάπη. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; κἂν τῶν ἄλλων τις τύχη χαρισμάτων, ὧν τὸ πνεῦμα παρέχει (γλώσσας λέγω ἀγγέλων καὶ προφητείαν καὶ γνῶσιν καὶ χαρίσματα ἰαμάτων), μηδέπω δὲ λυτρωθῆ καθαρῶς ἀπὸ τῶν ἔνδον ἐνοχλούντων παθῶν τῆ τοῦ πνεύματος ἀγάπη μηδὲ τὸ τέλειον τῆς σωτηρίας ἐν τῇ ψυχῇ δέξεται φάρμακον, ἐν φόβῳ καθέστηκεν ἔτι τῆς πτώσεως, τὴν στηρίζουσαν καὶ βεβαιουσαν ἐν τῇ τῆς ἀρετῆς στάσει μὴ ἔχων ἀγάπην. Μὴ οὖν οἰηθεὶς διὰ τὴν πλουσίαν καὶ ἄφθονον τοῦ πνεύματος χάριν μηδενὸς ἔτι δεῖσθαι πρὸς τὴν τελείωσιν ἐναπομείνης τοῖς ἐκείνου δωρήμασιν· ἀλλ' ὅταν ἔλθῃ πρὸς 8,1.61 σὲ τῆς δωρεᾶς ἐκείνης ὁ πλοῦτος, τότε γίνου τῷ φρονήματι πένης, ὑποπτήσων αἰεὶ καὶ τὴν ἀγάπην ὡς περὶ τινὰ κρηπίδα τοῦ τῆς χάριτος θησαυροῦ προσδοκῶν τῇ ψυχῇ καὶ πρὸς πᾶν ἀγωνιζόμενος πάθος, μέχρις <ἂν> ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ τῆς εὐσεβείας ἀφίκη σκοποῦ, ἐφ' ὃν αὐτὸς τε ἔφθασεν ὁ ἀπόστολος καὶ τοὺς μαθητὰς ἀνάγει δι' εὐχῆς τε καὶ διδαχῆς ὑποδεικνύς τοῖς ἀγαπῶσι τὸν κύριον, τὴν ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν τε καὶ χάριν λέγων· Οὔτε γὰρ περιτομή τί ἐστὶν οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ κτίσις καινὴ· καὶ ὅσοι τῷ

κανόνι τούτω στοιχοῦσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτούς καὶ ἔλεος καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ. καὶ πάλιν· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε. τὸ καινὴ κτίσις ἀποστολικὸς ἔστι κανὼν· ἔστι δὲ οὗτος ὃν αὐτὸς ἐν ἄλλῳ μέρει σαφῶς ἐδήλωσεν εἰπὼν· Ἴνα παραστήσω αὐτὸς ἑαυτῷ τὴν ἐκκλησίαν ἑνδοξον, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἡ ἁγία καὶ ἄμωμος, καινὴν κτίσιν ἐκάλεσε τὴν ἐν καθαρᾷ καὶ ἀμώμῳ ψυχῇ καὶ πάσης ἀπηλλαγμένη κακίας καὶ πονηρίας καὶ αἰσχύνης ἐνοίκησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὅταν γὰρ μισήσῃ μὲν ἡ ψυχὴ τὸ ἀμαρτάνειν, οἰκειώσῃ δὲ ἑαυτὴν τῷ θεῷ κατὰ δύναμιν τῆς ἀρετῆς πολιτεία καὶ δέξεται μεταποιηθεῖσα τῷ βίῳ τὴν τοῦ πνεύματος εἰς ἑαυτὴν χάριν, 8,1.62 καινὴ γέγονεν ὅλη καὶ ἀνεκτίσθη. καὶ τὸ Ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, τοῦτο δηλοῖ, καὶ τὸ Ἐορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλι κρινείας καὶ ἀληθείας. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς μὲν ἴστησιν ὁ πειρατὴς τῆς ψυχῆς βρόχους πανταχόθεν αὐτῇ τὴν ἑαυτοῦ κακίαν προβάλλων, ἐλάττων δὲ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις τῆς κατ' ἐκείνου νίκης, ὀπλίζειν ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος κελεύει τὰ μέλη τοῖς οὐρανόις ὄπλοις, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης κελεύων ἐνδύσασθαι καὶ ὑποδήσασθαι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τῆς εἰρήνης καὶ περιζώσασθαι τὴν ὀσφὺν ἐν ἀληθείᾳ, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως ἀναλαβόντες, δι' ἧς φησι Δυνησέσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρωμένα σβέσαι· βέλη δὲ ἔστι πεφυρωμένα τὰ ἀκόλαστα πάθη· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθαι παρεγγυᾷ καὶ τὴν ἁγίαν μάχαιραν τοῦ πνεύματος· μάχαιραν δὲ ἁγίαν λέγει τὸν ἐν δυνάμει θεοῦ λόγον, ᾧ χρὴ τὴν δεξιὰν τῆς ψυχῆς ὀπλίσαντα τὰς τοῦ ἐχθροῦ μηχανὰς ἀποκρούεσθαι.

Πῶς οὖν ἡμῖν ληπτέον τὰ ὄπλα, παρ' αὐτοῦ μάθε 8,1.63 τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεῖ σεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει· ὅθεν καὶ ὑπερέυχεται πάντων οὕτως· Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. καὶ πάλιν· Ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως τηρηθεῖ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὁρᾷς ὅσους ὑπέδειξέ σοι τρόπους τῆς σωτηρίας εἰς μίαν τείνοντας ὁδὸν καὶ σκοπὸν ἕνα τοῦ τέλειον εἶναι Χριστιανόν; τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ πέρασ εἰς ὃ δεῖ φθάσαι διὰ πίστεως ἰσχυρᾶς καὶ ἐλπίδος βεβαίας τοὺς τῆς ἀληθείας ἔραστὰς ἐν ἡδονῇ μετὰ ἀγῶνος καὶ προθυμίας βαδίζοντας. τούτοις καὶ πληροῦται ῥαδίως ὁ πρὸς τὸ ἄκρον τῶν ἐν τολῶν τοῦ βίου δρόμος, ὧν ἐξήρηται πᾶς προφήτης μετὰ τοῦ νόμου. τίνας λέγω τὰς ἐντολάς; Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τῆς εὐσεβείας τοιοῦτος, ὃν αὐτὸς τε ὁ κύριος καὶ οἱ παρ' ἐκείνου τὸ εἶδέναι λαβόντες ἀπὸ 8,1.64 στολοι παρέδωκαν ἡμῖν· εἰ δὲ διὰ μακροτέρων ἀποδεικνύντες εἰς μῆκος προηγάγομεν τὸν λόγον, τοῦ παραστήσαι τὴν ἀλήθειαν μᾶλλον ἢ τοῦ συντεμεῖν τὰ λεγόμενα φροντί ζοντες, μεμφέσθω μηδεὶς. δεῖ γὰρ τοὺς ὀρθῶς φιλοσοφεῖν ἐγνωκότας καὶ τὰς ψυχὰς ἐκ τῶν τῆς κακίας μολυσμῶν λυτρομένους ἀκριβῶς εἶδέναι τὸν τῆς φιλοσοφίας σκοπὸν, ὅπως μεμαθηκότες τῆς τε πορείας τὸν πόνον καὶ τοῦ δρόμου τὸ πέρασ ρίψωσι μὲν πάντες τὴν αὐθάδειαν καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, τὴν δὲ ἑαυτῶν ψυχὴν μετὰ τοῦ βίου κατὰ τὸ πρόσταγμα τῆς γραφῆς ἀρνησάμενοι πρὸς ἕνα βλέπωσι πλοῦτον, ὃν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἄθλον τοῖς ἀγαπῶσιν ἔθηκεν ὁ θεός, καλῶν εἰς αὐτὸν πάντας τοὺς τὸν ἀγῶνα τοῦ λαβεῖν προθύμως ὑφισταμένους, οἷς ἐξαρκεῖ πρὸς τὴν τοῦ τοιοῦτου βίου πορείαν ἐφόδιον ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ· ὃν δεῖ μετ' εὐφροσύνης καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος βαστάζοντας ἀκολουθεῖν τῷ σωτῆρι θεῷ, νόμον καὶ ὁδὸν τοῦ βίου τὴν ἐκείνου ποιουμένους οἰκονομίαν, καθὼς εἶπεν αὐτὸς ὁ ἀπόστολος· Μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς καγὼ

Χριστοῦ· καὶ πάλιν· Δι' ὑπομονῆς τρέχομεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρὸν αἰσχύνης καταφρονήσας ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου 8,1.65 τοῦ θεοῦ κεκάθικεν· δέος γὰρ μὴ τοῖς παρὰ τοῦ πνεύματος δωρήμασιν ἐπαιρόμενοι καὶ τὸ κατορθῶσαί τι δι' ἀρετὴν ἀφορμὴν λαβόντες εἰς τὸ φρονεῖν καὶ σεμνύνεσθαι, πρὶν εἰς τέλος τῶν ἐλπιζομένων ἐλθεῖν, ἐκπέσωμεν τῆς ὁρμῆς, ἀχρεῖον ἑαυτοῖς καὶ τὸν προλαβόντα πόνον τῇ αὐθαδεῖα ποιήσαντες καὶ ἀνάξιοι φανέντες τῆς τελειότητος, εἰς ἣν ἡ τοῦ πνεύματος εἴλκεν ἡμᾶς χάρις.

Δεῖ οὖν μηδαμοῦ τὸν τοῦ πόνου τόνον ἐκλύειν μηδὲ ἐξίστασθαι τῶν προκειμένων ἀγῶνων μηδὲ τοῖς κατόπιν εἶ τι πέπρακται σπουδαῖον προσέχειν, ἀλλ' ἐκείνων μὲν λήθην λαμβάνειν, ἐπὶ δὲ τὸ ἔμπροσθεν κατὰ τὸν ἀπόστολον ἐπεκτείνεσθαι καὶ συντρίβειν ταῖς τῶν πόνων φροντίσι τὴν καρδίαν, ἀκόρεστον ἔχοντας τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπιθυμίαν, ἧς μόνης χρὴ πεινῆν καὶ διψῆν τοὺς εἰς τὸ τέλειον φθάσαι ζητοῦντας, ταπεινοὺς δὲ καὶ περιδεεῖς γινομένους ὡς πόρρω που τῶν ἐπηγγελμένων τυγχάνοντας καὶ τῆς τελείας τοῦ Χριστοῦ μακρὰν ἀπωκισμένους ἀγάπης· ὁ γὰρ ἐκείνης ἐρῶν καὶ πρὸς τὴν ἄνω βλέπων ἐπαγγελίαν οὔτε νηστεύων οὔτε ἀγρυπνῶν οὔτε ἄλλο τι τῶν τῆς ἀρετῆς σπουδάζων ἴσταται τοῖς προλαβοῦσι κατορθώμασιν ἐπληρούμενος, ἀλλὰ μεστὸς ὢν τοῦ θείου πόθου καὶ πρὸς τὸν καλοῦντα συντόμως βλέπων πᾶν μὲν ὅτι ἂν ἀγωνίσηται πρὸς τὸ τυχεῖν ἐκείνου μικρὸν ἠγεῖται καὶ τῶν ἄθλων ἀνάξιον· φιλονεικεῖ δὲ μέχρι 8,1.66 τῆς τοῦ βίου τούτου τελευτῆς, πόνους πόνους καὶ ἀρεταῖς ἀρετὰς συνάπτων, μέχρις ἂν τίμιον ἑαυτὸν τῷ θεῷ κατα στήση διὰ τῶν ἔργων, οὐκ ἔχων ἐν τῷ συνειδῶτι τὸ νομίζειν ἄξιον ἑαυτὸν πεποικέναι θεῷ. τοῦτο γὰρ ἐστὶ κατόρθωμα μέγιστον φιλοσοφίας τὸ μέγαν ὄντα τοῖς ἔργοις συστέλλεσθαι τῇ καρδίᾳ καὶ καταγινώσκειν τοῦ βίου, κάτω που ῥίψαντα τῷ πρὸς θεὸν φόβῳ τὴν οἴησιν, ὅπως ἀπολαύσῃ τῆς ἐπαγγελίας καθόσον πιστεύσας ἠράσθη ταύτης, οὐ καθόσον πονέσας εἰργάσατο. μεγάλων γὰρ ὄντων τῶν δώρων οὐκ ἔστι πόνους ἀξίους εὐρεῖν· μεγάλης δὲ δεῖ πίστεως καὶ ἐλπίδος εἰς τὸ ταύταις μετρηθῆναι, μὴ τοῖς πόνοις, τὴν ἀμοιβὴν· πίστεως δὲ ὑπόστασις πνεύματος πτωχεῖα καὶ ἡ πρὸς θεὸν ἀμέτρητος ἀγάπη. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ σκοποῦ τοῖς φιλοσόφως ζῆν ἠρημένοις ἱκανῶς εἰρησθαι νομίζω. δεῖ δὲ λοιπὸν προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, ὅπως μὲν χρὴ συνεῖναι τοὺς τοιούτους ἀλλήλοις, ὁποίους δὲ ἀγαπᾶν πόνους, ὅπως δὲ τρέχειν μετ' ἀλλήλων, ἕως ἂν ἐπὶ τὴν ἄνω πόλιν ἀφίκωνται. δεῖ τοίνυν τὸν τὰ τοῦ βίου τούτου σεμνὰ καθαρῶς ἀτιμάζοντα καὶ ἀρνούμενον μὲν τοὺς συγγενεῖς, ἀρνούμενον δὲ πᾶσαν τὴν κάτω δόξαν καὶ ἐρῶντα τῆς οὐρανιας τιμῆς 8,1.67 καὶ τοῖς κατὰ θεὸν ἀδελφοῖς πνευματικῶς συναπτόμενον ἀρνήσασθαι μετὰ τοῦ βίου καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. ἄρνησις δὲ ψυχῆς τὸ μηδαμοῦ ζητεῖν τὸ ἑαυτοῦ θέλημα θεραπεύειν, μᾶλλον δὲ ἑαυτοῦ θέλημα ποιεῖν τὸν ἐφεστῶτα τοῦ θεοῦ λόγον καὶ τούτῳ κεχρησθαι καθάπερ ἀγαθῷ κυβερνήτῃ τῷ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος πλήρωμα μεθ' ὁμονοίας ἐπὶ τὸν λιμένα τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ διευθύνοντι. κε κτῆσθαι δὲ οὐδὲν χρὴ ἢ νομίζειν ἴδιον παρὰ τὸ κοινὸν πλὴν τοῦ τὸ σῶμα καλύπτοντος ἱματίου. εἰ γὰρ μηδὲν ἔχοι τούτων ἀλλὰ γυμνὸς εἶη τῆς καθ' ἑαυτὸν τοῦ βίου φροντίδος, τῆς κοινῆς ἔσται χρείας θεραπευτῆς καὶ τὸ παρὰ τῶν προεστώτων ἐπιτασσόμενον μεθ' ἡδονῆς καὶ ἐλπίδος προθύμως ἐπιτελῶν καθάπερ εὖνους καὶ ἀπλοῦς δούλος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν κοινὴν τῶν ἀδελφῶν χρείαν ἡγορασμένος. 8,1.68 τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κύριος βούλεται καὶ παρακαλεῖ λέγων· Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος καὶ μέγας ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δούλος. Χρὴ οὖν τὴν δουλείαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἄμισθον εἶναι καὶ μηδεμίαν φέρουσαν τῷ δουλεύοντι τιμὴν μηδὲ δόξαν, ὅπως μὴ παρὰ τὸ γεγραμμένον ἀνθρωπάρεσκος φαίνεται, σχηματίζων ἑαυτὸν ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ μηδὲ ἀνθρώποις ἀλλ' ὡς αὐτῷ τῷ

κυρίῳ δουλεύων καὶ τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν βαδίζων, ἐν ἧ τῷ ἐκείνου ζυγῷ <προθύμως> ὑποθεῖς τὸν ἀνχένα καὶ βαστάζων διὰ τέλους ἐν ἡδονῇ φέρεται πρὸς τὸ τέλος <μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος>. δεῖ οὖν ὑποτετάχθαι πᾶσι καὶ καθάπερ δανείου χρεώστην θεραπεύειν τοὺς ἀδελφούς, τὰς ὑπὲρ ἀπάντων φροντίδας ἐναποθέμενον τῇ ψυχῇ καὶ ἀποπληροῦντα τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην. χρή δὲ καὶ τοὺς προεστῶτας τοῦ πνευματικοῦ τούτου χοροῦ τό τε μέγεθος τῆς αὐτῶν σκοποῦντας 8,1.69 φροντίδος καὶ τῆς ἐφεδρευούσης τῇ πίστει κακίας λογιζομένους τὰς τέχνας ἀξίως τῆς ἐπιστασίας ἀγωνίζεσθαι, μὴ πρὸς τὴν ἐξουσίαν αἴροντας τὸ φρόνημα. κίνδυνος γὰρ ἐνταῦθα, καὶ τινες ἤδη δοκοῦντες ἐτέρων προεστάναι καὶ τούτους ἐπὶ τὴν οὐράνιον εὐθύνην ζωὴν ἔλαθον ὑπὸ φρονήματος ἑαυτοὺς ἀπολέσαντες. δεῖ οὖν ἐν τῇ ἐπιστασίᾳ μείζονα μὲν τῶν ἄλλων τοὺς προεστῶτας πονεῖν, ταπεινὸ τερα δὲ τῶν ἀρχομένων φρονεῖν καὶ τύπον δουλείας τὸν ἑαυτῶν βίον παρέχειν τοῖς ἀδελφοῖς, παρακαταθήκην θεοῦ νομίζοντας ἔχειν οὓς ἐπιστεύθησαν.

Εἰ γὰρ οὕτως ἔχοιεν συγκροτοῦντες τὸν ἱερὸν τῇ θεραπέῃ χορὸν καὶ τὴν μὲν διδαχὴν κατὰ τὴν ἐκάστου χρεῖαν ἐν φανερωῶ ποιούμενοι πρὸς τὸ σῶζειν τὴν πρέπουσαν ἕκαστον τάξιν, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ κατὰ διάνοιαν τὴν ταπεινοφροσύνην καθάπερ εὐγνώμονες δοῦλοι τηροῦντες τῇ πίστει, μέγαν ἑαυτοῖς ἐργάζονται τῷ τοιοῦτῷ βίῳ μισθόν. οὕτως οὖν ἐπιμελεῖσθε αὐτῶν ὡς ἂν χρηστοὶ παιδαγωγοὶ παίδων ἀπαλῶν, οὓς ἐπιστεύθησαν παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν. ἐκεῖνοί τε γὰρ τῶν παίδων τὰς ἕξεις σκοποῦντες τῷ μὲν πληγᾶς, τῷ δὲ νοθεσίᾳ, τῷ δὲ ἔπαινον, τῷ δὲ ἄλλο τι τοιοῦτον προσάγουσιν, οὐδὲν οὔτε πρὸς χάριν οὔτε πρὸς ἀπέχθειαν τούτων ποιοῦντες, ἀλλ' ὡς ἀνήκε τῷ πράγματι 8,1.70 καὶ ὁ τοῦ παιδὸς ἀπαιτεῖ τρόπος, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοὺς <ζηλωτὰς> τοῦ βίου τούτου σεμνοῦς· καὶ ὑμᾶς χρή πᾶν μῖσος κατὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ πᾶσαν ἀνθάδειαν ἀποθεμένους πρὸς τὴν ἐκάστου δύναμιν καὶ γνώμην ἀρμόζειν τὸν λόγον· τῷ μὲν ἐπιτίμησον, τὸν δὲ νοθεύτησον, ἄλλον παρακάλεσον, πρὸς τὴν ἐκάστου χρεῖαν καθάπερ ἀγαθὸς ἰατρὸς προσάγων τὸ φάρμακον· ἐκεῖνός τε γὰρ πρὸς τὰ πάθη σκοπῶν τῷ μὲν πρᾶον, τῷ δὲ σφοδρότερον ἐπέθηκε φάρμακον, οὐδενὶ τῶν θεραπέας δεομένων ἀχθόμενος, ἀλλὰ ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασιν ἀρμόζων τὴν τέχνην· σύ τε ἀκολούθει τῇ χρεῖᾳ τοῦ πράγματος, ὅπως τὴν ψυχὴν τοῦ πρὸς σὲ βλέποντος μαθητοῦ καλῶς ἐκπαιδεύσας λαμπρὰν τὴν ἐκείνης ἀρετὴν προσαγάγῃς τῷ πατρί, κληρονόμον ἄξιον τῆς ἐκείνου δωρεᾶς. Ἐὰν οὕτως ἔχητε πρὸς ἀλλήλους οἳ τε ἐφεστῶτες καὶ οἳ τούτοις χρώμενοι διδασκάλους, οἳ μὲν πειθόμενοι μετὰ χαρᾶς τοῖς ἐπιταττομένοις, οἳ δὲ μεθ' ἡδονῆς τοὺς ἀδελφούς ἐπὶ τὸ τέλειον προσαγόμενοι, καὶ ταῖς τιμαῖς ἀλλήλους προηγῆσθε, τὸν τῶν ἀγγέλων ἐπὶ τῆς γῆς ζήσεσθε βίον. μηδεὶς οὖν ἐν ὑμῖν γνωριζέσθω τύφος, ἀλλὰ ἀπλότης καὶ ὁμόνοια καὶ διάθεσις ἄδολος συγκροτεῖτω τὸν χορὸν· 8,1.71 πειθέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτόν, ὡς οὐ τοῦ συνόντος ἀδελφοῦ μόνον ἐστὶ καταδεέστερος, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀνθρώπου· τοῦτο γὰρ γινώσκων μαθητῆς ἔσται ὄντως Χριστοῦ. Ὁ γὰρ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καθὼς ὁ σωτὴρ εἶπεν, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται· καὶ πάλιν· Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος, καθὼς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν· καὶ ὁ ἀπόστολος· Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. εἰδότες οὖν τῆς τε ταπεινότητος τοὺς καρπούς καὶ τὴν ζημίαν τοῦ τύφου μιμήσασθε τὸν δεσπότην ἀγαπῶντες ἀλλήλους, καὶ μήτε θάνατον μήτε ἄλλην τινὰ τιμωρίαν εἰς ἀγαθὸν μετ' ἀλλήλων ὀκνεῖτε· ἀλλ' ἦν ἐβάδισεν ὁδὸν ἐν ἡμῖν ὁ θεός, ταύτην ὑμεῖς πρὸς ἐκεῖνον βαδίζοντες ἐνὶ σώματι καὶ ψυχῇ μιᾶ χωρεῖτε πρὸς τὴν ἄνω κλῆσιν, ἀγαπῶντες τὸν θεὸν καὶ ἀλλήλους. ἀγάπη γὰρ καὶ φόβος ὁ πρὸς τὸν κύριον τὸ πρῶτον τοῦ νόμου ἐστὶ πλήρωμα. δεῖ οὖν ἕκαστον ὑμῶν καθάπερ ἰσχυράν τινα καὶ στε

ρεάν κρηπίδα τὸν φόβον τε καὶ τὴν ἀγάπην ἐν τῇ ἑαυτοῦ τιθέναι ψυχῇ καὶ ταύτην ἐπάρδειν ἔργοις τε ἀγαθοῖς καὶ εὐχῇ διαρκεῖ· οὐ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ αὐτομάτως ἡμῖν ἢ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπη ἐγγίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλὰ διὰ πολλῶν 8,1.72 πόνων καὶ μεγάλων φροντίδων καὶ συνεργίας τῆς τοῦ Χριστοῦ, καθὼς εἴρηκεν ἡ Σοφία· Ἐὰν γὰρ ζητήσης αὐτήν, φησίν, ὡς ἀργύριον καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσης αὐτήν, τότε συνήσεις φόβον κυρίου καὶ ἐπίγνωσιν θεοῦ εὐρήσεις· θεοῦ δὲ ἐπίγνωσιν εὐρῶν καὶ φόβον συνεῖς ῥαδίως καὶ τὸ ἐφεξῆς κατορθώσεις, τὸ ἀγαπᾶν λέγω τὸν πλησίον· τοῦ γὰρ πρώτου καὶ μεγάλου πόνου κτηθέντος τὸ δεύτερον ἔλαττον ὄν ἀπονώτερον ἔπεται τῷ πρώτῳ· ἐκείνου δὲ μὴ παρόντος οὐδὲ τὸ δεύτερον ἂν γένοιτο καθα ρῶς. ὁ γὰρ θεὸς μὴ ἀγαπῶν ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης διανοίας, πῶς ἂν ὑγιῶς καὶ ἀδόλως ἐπιμελοῖτο τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀγάπης, ἐκείνῳ μὴ πληρῶν τὴν ἀγάπην δι' ὃν ἐπιμελεῖται ταύτης; τὸν γὰρ οὕτως ἔχοντα καὶ μὴ τὴν ψυχὴν ὅλην ἀποδόντα τῷ θεῷ μὴδὲ πρὸς τὴν ἐκείνου κε κοινωμένον ἀγάπην εὐρῶν ἐξωπλισμένον ὁ τῆς κακίας τεχνίτης χειροῦται ῥαδίως λογισμοῖς πονηροῖς ὑποσκελί ζων, νῦν μὲν βαρέα φαίνεσθαι ποιῶν τὰ τῆς γραφῆς ἐπι τάγματα καὶ ἐπαχθῆ τὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς θεραπείαν, νῦν δὲ ἐπαίρων εἰς ἀλαζονείαν καὶ τυφὸν ἀπ' αὐτῆς τῆς 8,1.73 εἰς τοὺς ὁμοδούλους διακονίας καὶ πείθων αὐτὸν ὡς ἐπλή ρωσε τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου καὶ ἔσται μέγας ἐν οὐρανοῖς· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἀδίκημα· δεῖ γὰρ τὸν εὐνοῦν καὶ σπουδαῖον δοῦλον τῷ δεσπότη πιστεύειν τῆς εὐνοίας τὴν κρίσιν, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν ἀντὶ τοῦ δεσπότη δικαστὴν καὶ ἐπαινέτην τῆς αὐτοῦ γίνεσθαι πολιτείας· εἰ γὰρ αὐτὸς γένοιτο κριτὴς τὸν ἀληθινὸν παρωσάμενος, οὐδὲ τὸν μισθὸν ἐκεῖθεν ἔξει, πρὸ τῆς ἐκείνου κρίσεως ἑαυτῷ τοῖς ἐπαίνοις καὶ τῇ οἰήσει ἀποπληρώσας. δεῖ γὰρ κατὰ τὸ λόγιον Παύλου τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ συμμαρτυρεῖν τῷ πνεύματι ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει τὰ ἡμέτερα δοκιμάζεσθαι· Οὐ γὰρ, φησίν, ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν ἐστὶ δόκιμος ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν· ὁ δὲ μὴ παρὰ τοῦ κυρίου τὴν σύστασιν ἀναμένων, ἀλλὰ φθάνων τὴν ἐκείνου κρίσιν, εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ἐκπίπτει δόξας, τιμὴν ἑαυτῷ τὴν παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐκ τῶν ἰδίων πόνων πραγματευόμενος καὶ ποιῶν τὰ τῶν ἀπίστων· ἄπιστος γὰρ ὁ τὰς ἀνθρωπίνας ἀντὶ τῶν οὐρανίων θηρεύων τιμάς, ὡς αὐτὸς πού φησιν ὁ κύριος· Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεύειν δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμ βάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε; 8,1.74 Τίσιν οὖν εἰκόναί μοι δοκοῦσιν; ἢ τοῖς [τὸ] τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος τὸ ἐκτὸς περικαθαίρουσιν, ἐντὸς δὲ μεστοῖς παντοίας οὔσι κακίας; ὁρᾶτε οὖν μὴ τι πάθητε τοιοῦτον, ἀλλὰ ἄνωτ' δόντες τὰς ψυχὰς καὶ μίαν ἔχοντες φροντίδα τοῦ ἀρέσαι τῷ κυρίῳ καὶ μηδέποτε τῆς τῶν οὐρανίων ἐκπίπτειν μνήμης μηδὲ δέξασθαι τὰς τοῦ βίου τούτου τιμάς, οὕτω τρέχετε κρύπτοντες τῷ λόγῳ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας, ὅπως μὴ καιρὸν εὐρῶν ὁ τὰς ἐκ τῆς γῆς τιμάς ὑποβάλλων καὶ ἐντεῦθεν ἀρπάσας ὑμῶν τὸν νοῦν ἐκ τῆς τῶν ἀληθινῶν ἀσχολίας ἐπι τὰ μάταια καὶ πλάνης μεστὰ καταβάλη· μὴ εὐρῶν δὲ καιρὸν ὅλως μηδὲ παρείσδυσιν εἰς τὸ δελεᾶσαι τοὺς ἄνω ταῖς ψυχαῖς διατρίβοντας ἀπόλωλε καὶ κεῖται νεκρός· θάνατος γὰρ διαβόλου τὸ ἄπρακτον ἔχειν καὶ ἀνερέργητον τὴν κακίαν. ἀγάπης οὖν ἐν ὑμῖν παρούσης τοῦ θεοῦ ἀνάγκη καὶ τὰ λοιπὰ ταύτη συνέπεσθαι· τὸ φιλάδελφον, τὸ πρᾶον, τὸ ἀνυπόκριτον, τὸ περὶ τὰς εὐχὰς διαρκές καὶ σπουδαῖον καὶ ἀπλῶς πᾶσαν ἀρετὴν. Ὡς οὖν μεγάλου τοῦ κτήματος ὄντος μεγάλων καὶ 8,1.75 πόνων δεῖ περὶ τὴν κτῆσιν, οὐ πρὸς ἔνδειξιν ἀνθρώπων γινομένων, ἀλλ' εἰς τὸ ἀρέσαι τῷ κυρίῳ τῷ τὰ κρυπτά εἰδότε. πρὸς ὃν δεῖ βλέπειν αἰεὶ καὶ τὸ ἔνδον τῆς ψυχῆς διερευνᾶν καὶ περιφράσσειν τοῖς τῆς εὐσεβείας λογισμοῖς, ὅπως μὴ παρείσδυσιν εὐρῆ τινὰ μηδὲ χώραν ἐπιβουλῆς ὁ ἀντίδικος, γυμνάζειν δὲ καὶ προσάγειν πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ διάγνωσιν τὰ ἡσθητικότερα τῆς ψυχῆς μέλη· γυμνάζειν δὲ αὐτὰ οἶδεν ὁ τῷ θεῷ ἐπόμενος νοῦς καὶ συνοικίζων ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν ψυχὴν πρὸς ἐκείνον ἐκ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης καὶ

τῶν κρυπτῶν τῆς ἀρετῆς ἐννοιῶν καὶ ἔργων ἐντολῆς ἰώμενος τὸ σαθρὸν καὶ συνάπτων τῷ δυνατῷ. ἐπεὶ οὖν μία ἐστὶ φρουρὰ καὶ θεραπεία ψυχῆς τὸ μεμνησθαι ἐν πόθῳ θεοῦ καὶ αἰεὶ τῶν ἀγαθῶν ἔχεσθαι ἐννοιῶν, μὴ ἀποστῶμεν τῆς τοιαύτης σπουδῆς μήτε ἐσθίοντες μήτε πίνοντες μήτε ἡρεμοῦντες μήτε ποιοῦντές τι ἢ φθειγόμενοι, ὅπως πάντα τὰ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ συντελῆ δόξαν καὶ μὴ εἰς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν μηδὲ ἔχη τινὰ ῥύπον ἢ κηλίδα ὁ βίος ἡμῶν ἐκ τῆς τοῦ πονηροῦ ἐπιβουλῆς.

Καὶ ἄλλως δὲ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν εὐκόλος καὶ ἡδὺς ὁ πόνος τῶν ἐντολῶν, ἔλαφρον καὶ ἐπέραστον ἡμῖν τὸν ἀγῶνα τῆς πρὸς ἐκεῖνον ποιούσης ἀγάπης. διὰ τοῦτο καὶ ὁ πονηρὸς πάντα ἀγωνίζεται τρόπον ἐκβαλεῖν τὸν τοῦ κυρίου φόβον ἐκ τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ διαλυῖσαι τὴν πρὸς 8,1.76 ἐκεῖνον ἀγάπην ἡδοναῖς παρανόμοις καὶ τερπνοῖς ἀγκίστροις φιλονεικῶν, ὅπως γυμνήν τῶν πνευματικῶν ὄπλων καὶ ἄφρουρον λαβὼν τὴν ψυχὴν τοὺς πόνους ἡμῶν διαφθεῖρη, τὴν ἐκ τῆς γῆς ἡμῖν δόξαν ἐπεισάγων τῇ οὐρανόθεν καὶ ἐπιθολῶν τὰ ὄντως καλὰ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι καλοῖς τῇ τῶν ἀπατω μένων φαντασίᾳ. δεινὸς γάρ ἐστιν, εἰ ῥαθυμοῦντας εὖροι τοὺς φύλακας, κλέψαι καιρὸν καὶ ἐπεισελθεῖν τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις καὶ συγκατασπεῖραι τῷ σίτῳ τὰ αὐτοῦ ζιζάνια, λοιδορίαν, λέγω, καὶ τῦφον καὶ κενοδοξίαν καὶ τιμῆς ἐπιθυμίαν καὶ ἔριν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας δημιουργήματα. δεῖ οὖν ἐγρηγορέναι καὶ τηρεῖν πάντοθεν τὸν ἐχθρόν, ὅπως κἂν προσβάλη τινὰ μηχανὴν ὑπ' ἀναισχυντίας, πρὶν ἄψασθαι τῆς ψυχῆς ἀποκρουσθῆ. Μνημονεύετε δέ μοι συνεχῶς κάκεινων, ὅτι Ἄβελ μὲν προσέφερε τῷ κυρίῳ θυσίαν ἀπὸ πρωτοτόκων προβάτων καὶ ἀπὸ στεάτων, Κάιν δὲ ἀπὸ μὲν καρπῶν τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων καρπῶν. Καὶ ἐπέιδε, φησὶν, ὁ θεὸς ἐπὶ ταῖς θυσίαις τοῦ Ἄβελ, ἐπὶ δὲ τοῖς δώροις τοῦ Κάιν οὐ προσέσχεν. τί τοῖνυν τῆς ἱστορίας τὸ κέρδος; ὅτι ἔστι μαθεῖν ὡς εὐάρεστον τῷ θεῷ πᾶν τὸ μετὰ φόβου καὶ πίστεως, οὐ τὸ πολυτελῶς ἄνευ ἀγάπης γινόμενον. οὐδὲ γὰρ Ἄβραᾶμ 8,1.77 παρὰ τοῦ Μελχισεδέκ ἄλλως ἐδέξατο τὴν εὐλογίαν ἀλλὰ τὰς ἀπαρχὰς καὶ τὰ καίρια προσενέγκας τῷ ἱερεῖ τοῦ θεοῦ. τὰ καίρια δὲ λέγει καὶ τὰ ἀκροθίνια τῶν ὑπαρχόντων αὐτὴν τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν αὐτόν, κελεύων [ἡμῖν] μὴ μικροπρεπῶς θύειν τῷ θεῷ τὰς αἰνέσεις καὶ τὰς εὐχὰς μηδὲ τὰ τυχόντα τῷ δεσπότῃ προσάγειν, ἀλλ' εἴ τι καίριον τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὴν ὅλην ἀνατιθέναι μετὰ πάσης ἀγάπης καὶ προθυμίας, ὅπως αἰεὶ τρεφόμενοι τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι καὶ δύναμιν τὴν ἐκ τοῦ Χριστοῦ προσλαμβάνοντες τρέχωμεν ῥαδίως τὸν σωτήριον δρόμον, κοῦφον καὶ ἡδὺν ποιοῦντες τὸν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης ἀγῶνα, συναντιλαμβάνοντες ἡμῖν αὐτοῦ τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν τῶν πόνων σπουδὴν καὶ ἀποτελοῦντος δι' ἡμῶν τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα. Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τούτου· περὶ δὲ τῶν τῆς ἀρετῆς μερῶν, ποῖον δεῖ κρεῖττον ἡγεῖσθαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεύειν, ποῖον δὲ τούτου δεύτερον καὶ τὰ ἄλλα ἐφεξῆς καθ' ἕκαστον, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀλλήλων γὰρ ὁμοτίμως ἔχονται καὶ δι' ἀλλήλων ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοὺς χρωμένους ἀνάγουσιν. ἡ μὲν γὰρ ἀπλότης τῇ ὑπακοῇ παραδίδωσιν, ἡ δὲ 8,1.78 ὑπακοὴ τῇ πίστει, αὕτη δὲ τῇ ἐλπίδι, καὶ ἡ ἐλπίς τῇ δικαιοσύνῃ, κάκεινη τῇ διακονίᾳ, κάκεινη τῇ ταπεινότητι· παρὰ δὲ ταύτης ἡ πραότης παραλαμβάνουσα τῇ χαρᾷ προσάγει, ἡ δὲ χαρὰ τῇ ἀγάπῃ καὶ ἡ ἀγάπη τῇ εὐχῇ· καὶ οὕτως ἀλλήλων ἐξηρητημένα καὶ ἐξαρτήσασαι τὸν ἐχόμενον ἐπ' αὐτὴν ἀνάγουσι τοῦ ποθομένου τὴν κορυφὴν, καθάπερ ἀπεναντίον ἢ πονηρία τοὺς ἑαυτῆς φίλους διὰ τῶν οἰκείων αὐτῆς μερῶν ἐπὶ τὴν ἐσχάτην κατάγει κακίαν. δεῖ δὲ ἡμᾶς τῇ εὐχῇ πλέον προσκαρτερεῖν· οἶον γὰρ κορυφαῖός τις τοῦ χοροῦ τῶν ἀρετῶν αὕτη τυγχάνει δι' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς αἰτούμεθα παρὰ τοῦ θεοῦ ᾧ κοινωνεῖ καὶ συνάπτεται δι' ἀγιότητος μυστικῆς καὶ πνευματικῆς ἐνεργείας καὶ διαθέσεως ἀρρήτου ὁ τῇ εὐχῇ προσκαρτερών. τὸ γὰρ πνεῦμα λαβὼν ἐντεῦθεν ὁδηγὸν καὶ σύμμαχον φλέγεται πρὸς τὴν τοῦ κυρίου

ἀγάπην καὶ ζέει τῷ πόθῳ κόρον τῆς εὐχῆς οὐχ εὐρίσκων, ἀλλ' ἀεὶ πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ ἀγαθοῦ ἐκκαίόμενος καὶ ἄρδων τῇ προθυμίᾳ τὴν ψυχὴν, καθὼς εἴρηται· Οἱ τρώγοντές με ἔτι πεινάσουσι, καὶ οἱ πίνοντές με ἔτι διψήσουσι, καὶ ἀλλαχοῦ· Ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου. καὶ ὁ κύριος· Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστὶ. 8,1.79

Τίνα δὲ λέγει βασιλείαν ἐντὸς ἡμῶν εἶναι; τίνα δὲ ἄλλην ἢ τὴν ἄνωθεν διὰ τοῦ πνεύματος ἐγγινομένην ταῖς ψυχαῖς εὐφροσύνην; αὕτη γάρ ἐστὶν οἷον εἰκὼν καὶ ἄρρα βῶν καὶ δεῖγμα τῆς αἰωνίου χαρᾶς, ἧς ἀπολαύσουσιν αἱ τῶν ἀγίων ψυχαὶ ἐν τῷ προσδοκωμένῳ αἰῶνι. παρακαλεῖ οὖν ἡμᾶς ὁ κύριος διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν εἰς τὸ σῶσαι καὶ μεταδοῦναι τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων· Ὁ παρακαλῶν γάρ φησιν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει· καὶ Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ θεὸν ζῶντα· καὶ Ὡς ἐκ στέατος καὶ πίοτητος ἐμπλησθεῖ ἡ ψυχὴ μου· ταῦτα πάντα τὴν ἐκ τοῦ πνεύματος εὐφροσύνην καὶ παράκλησιν δι' αἰνιγμάτων παραδηλοῖ. Ἐπειδὴ τοίνυν δέδεικται, τίς ὁ τῆς εὐσεβείας σκοπὸς ὃν χρὴ προκεῖσθαι τοῖς τὸν θεοφιλεῖ βίον ζῆν αἰρουμένοις, ὅς ἐστι ψυχῆς καθαρισμὸς καὶ τοῦ πνεύματος δι' ἔργων ἀγαθῶν προκοπῆς ἐνοίκησις, ἕκαστος ὑμῶν κατὰ τὸν 8,1.80 ὑποδειχθέντα τρόπον παρασκευάσας τὴν ψυχὴν καὶ μεστὴν θεοῦ ποιήσας ἔρωτος οὕτως ἀποδότω ἑαυτὸν ταῖς τε εὐχαῖς καὶ <ταῖς> νηστείαις κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, μεμνημένος τοῦ παρακαλοῦντος τὸ Ἄδιαλείπτως προσεύχεσθε καὶ τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντες, καὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐπαγγελίας, ἐν ἧ φησι· Πόσω μᾶλλον ὁ θεὸς ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν βωόντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· Ἔλεγεν γάρ φησιν καὶ παραβολὴν πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν· ὅτι δὲ ἡ περὶ τὴν εὐχὴν σπουδὴ μεγάλα χαρίζεται καὶ αὐτὸ δὴ τὸ πνεῦμα ταῖς ψυχαῖς ἐνοικίζει, δηλοῖ σαφῶς δι' ὧν προτρέπει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος λέγων· Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει. ὥστε εἴ τις τῶν ἀδελφῶν τούτῳ τῷ μέρει τῶν ἀρετῶν ἑαυτὸν ἀποδίδωσι, τῷ τῆς εὐχῆς λέγω, καλὸν θησαυρὸν 8,1.81 περιέπει καὶ ἐρᾷ τοῦ μεγίστου κτήματος· μόνον συντόνω καὶ ὀρθῇ συνειδήσει τοῦτο ποιεῖτω ἕκαστος, μηδαμοῦ κατὰ τὴν διάνοιαν ἐκουσίως περιπλανώμενος μηδὲ ὡσπερ ἀκούσιον ἀποδιδούς ὑπ' ἀνάγκης χρέος, ἀλλ' ἔρωτα καὶ πόθον ἀποπληρῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς παραμονῆς καρποὺς πᾶσιν ἐπιδεικνύς· χρὴ δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς διδόναι τῷ τοιούτῳ καιρὸν καὶ συγχαίρειν τῇ παραμονῇ τῆς προσευχῆς, ὅπως καὶ αὐτοὶ μετάσχωσι τῶν ἀγαθῶν καρπῶν, ἅτε δὴ κοινωνοὶ τοῦ τοιούτου βίου τῷ συνῆ δεσθαι γεγονότες. δώσει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος τοῖς αἰτοῦσιν ὅπως εὐχεσθαι δεῖ κατὰ τὸ εἰρημένον· Ὁ διδούς εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ. δεῖ οὖν αἰτεῖν καὶ εἰδέναι τὸν τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντα πράγματι τοσοῦτω μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ πάσης δυνάμεως ἐναθλεῖν τῷ ἀγῶνι. τὰ γὰρ μεγάλα ἄθλα μεγάλων δεῖται καὶ πόνων, ἐπειδὴ μάλιστα ἡ κακία τοῖς τοιούτοις ἐφεδρεῖ, πανταχόθεν περιεργαζομένη καὶ περιτρέχουσα καὶ ζητοῦσα περιτρέψαι τὴν σπουδὴν. ἐκεῖθεν ὕπνος καὶ βάρησις σώματος καὶ ψυχῆς μαλακία καὶ ἀκηδία καὶ ὀλιγωρία καὶ ἀνυπομονησία καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας <πάθη καὶ> ἐνεργήματα, δι' ὧν ἀπόλλυται ψυχὴ κατὰ μέρος ἀρπαζομένη καὶ αὐτομολοῦσα πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτῆς.

8,1.82 Χρὴ οὖν ἐφεστάναι τῇ ψυχῇ καθάπερ σοφὸν κυβερνήτην τὸν λογισμὸν μηδαμοῦ τὴν διάνοιαν ἐνδιδόντα πρὸς τὰς τοῦ πονηροῦ πνεύματος ταραχὰς μηδὲ τοῖς ἐκείνου κύμασι συμπεριφερόμενον, ἀλλ' εὐθὺ βλέποντα πρὸς τὸν ἄνω λιμένα καὶ τὴν ψυχὴν ἀκέραιον ἀποδιδόντα τῷ πιστεύσαντι καὶ ἀπαιτοῦντι θεῷ. οὐ γὰρ τὸ πεσεῖν ἐπὶ γόνυ καὶ ἐν τῷ σχήματι τῶν δι' εὐχὴν κειμένων ἐκτετάσθαι σπουδαῖον τῇ γραφῇ καὶ εὐάρεστον, τῆς διανοίας ἕξω τοῦ θεοῦ πλανωμένης, ἀλλὰ τὸ πᾶσαν

ἐκβαλόντα τῶν λογισμῶν ῥαθυμίαν τε καὶ ἄδικον ἔννοιαν ὅλην μετὰ τοῦ σώματος ἀποδοῦναι τὴν ψυχὴν ταῖς εὐχαῖς. Καὶ τοὺς προεστῶτας δὲ χρὴ συναντιλαμβάνειν τῷ τοιούτῳ καὶ διὰ πάσης σπουδῆς καὶ νοθεσίας τρέφειν τὴν περὶ τὸ προκείμενον τοῦ εὐχομένου ἐπιθυμίαν καὶ καθαίρειν ἀκριβῶς τὴν τούτου ψυχὴν. τῶν γὰρ οὕτως εὐχομένων ὁ καρπὸς τῶν ἀρετῶν τοῖς συνοῦσιν ἐπιδεικνύμενος οὐ τῷ προκόψαντι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι νηπίοις καὶ δεομένοις διδασκαλίας χρήσιμος γίνεται, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ προτρέπων εἰς μίμησιν ὧν ὁρῶσι. καρπὸς δ' εἰλικρινοῦς εὐχῆς ἀπλότης, ἀγάπης, ταπεινοφροσύνης, καρτερίας, ἀκακίας καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ πρὸ τῶν αἰωνίων καρπῶν παρὰ τὸν βίον ὁ τοῦ σπουδαίου περὶ τὴν εὐχὴν πόνος ἐνταῦθα βλαστάνει. 8,1.83 τούτοις εὐχὴ καλλωπίζεται τοῖς καρποῖς, ἀποροῦσα δὲ τούτων μάταιον ἔχει τὸν πόνον· καὶ οὐκ εὐχὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα φιλοσοφίας ὁδὸς τοιαύτην μὲν ἔχουσα τὴν βλάστην δικαιοσύνης ὄντως ἐστὶν ὁδὸς καὶ πρὸς ὀρθὸν ἄγει τὸ τέλος, τούτων δὲ ἐστερημένη κενὸν ὄνομα καταλείπεται καὶ ταῖς μωραῖς ἐοικὸς παρθένοις αἷς παρὰ τὸν καιρὸν τῆς χρείας οὐ παρῆν ἐν τῷ νυμφῶνι τὸ ἔλαιον· οὐ γὰρ εἶχον ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ φῶς, τὸν τῆς ἀρετῆς καρπὸν, οὐδὲ τὸν τοῦ πνεύματος ἐν τῇ διανοίᾳ λύχνον· ὅθεν καὶ μωρὰς εἰκότως ὠνόμασεν ἡ γραφή, σβεσθείσης αὐτῶν τῆς ἀρετῆς πρὶν ἔλθειν τὸν νυμφίον, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἄνω νυμφῶνος τὰς ἀθλίας ἀπέκλεισεν· οὐ γὰρ ἐλογίσατο αὐταῖς τὴν σπουδὴν τῆς παρθενίας τῷ μὴ παρεῖναι τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν, καὶ πάνυ δικαίως. τί γὰρ ὄφελος ἀμπέλου πεπονημένης καρπῶν μὴ παρόντων, ὧν ἕνεκεν ὑπέμεινε τὸν πόνον ὁ γεωργός; τί δὲ κέρδος νηστείας καὶ προσευχῆς καὶ ἀγρυπνίας, εἰρήνης ἀπούσης καὶ χαρᾶς καὶ ἀγάπης καὶ τῶν λοιπῶν τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος καρ 8,1.84 πῶν, οὓς ὁ ἅγιος ἀπαριθμεῖται ἀπόστολος; πάντα γὰρ ὑφίσταται πόνον τούτων ἕνεκεν ὁ τῆς ἄνω χαρᾶς ἐραστής, δι' ὧν ἐφέλκεται τὸ πνεῦμα, καὶ τῆς ἐκεῖθεν μεταλαμβάνων χάριτος καρποφορεῖ καὶ ἀπολαύει μετ' εὐφροσύνης τῆς γεωργίας, ἣν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἐπιμελείᾳ τῶν ἔργων ἢ τοῦ πνεύματος ἐγεώργησε χάρις.

Δεῖ οὖν τοὺς μὲν πόνους τῆς εὐχῆς καὶ νηστείας καὶ τῶν λοιπῶν ἔργων μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ ἀγάπης καὶ ἐλπίδος ὑφίστασθαι, τὰ δὲ ἄνθη τῶν πόνων καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος εἶναι πιστεύειν ἐνεργείας. εἰ γὰρ ἑαυτῷ τις λογίζοιτο ταῦτα καὶ τὸ πᾶν ἀνατιθεῖ τῶν πόνοις, ἀντὶ τῶν ἀκηράτων ἐκείνων καρπῶν ἀλαζονείᾳ τῷ τοιούτῳ καὶ φρόνημα φύεται, ταῦτα δὲ τὰ πάθη καθάπερ τις σηπεδῶν ταῖς τῶν εὐκόλων ψυχαῖς ἐμφυόμενα δια-φθείρει καὶ ἀπολλύει τοὺς πόνους. Τί οὖν χρὴ ποιεῖν τὸν τῷ θεῷ καὶ τῇ ἐκείνου ζῶντα ἐλπίδι; τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μεθ' ἡδονῆς ὑπομένειν, τὴν [δὲ] λύτρωσιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν παθῶν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀκρότατον τῶν ἀρετῶν ἄνοδον, τῆς <δὲ> τελειότητος ἐπ' ἐκείνῳ παρίστασθαι τὴν ἐλπίδα καὶ τῇ παρ' ἐκείνου φιλανθρωπία πιστεύειν· οὕτω γὰρ 8,1.85 παρασκευασάμενος καὶ ἀπολαύσας τῆς ᾧ πεπίστευκε χάριτος ἀπόνως τρέχει καταφρονῶν τῆς τοῦ ἐχθροῦ κακίας ἅτε δὴ ξένος ἐκείνου καὶ λελυτρωμένος τῶν παθῶν αὐτοῦ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι· ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ πάθη διὰ τῆς τῶν καλῶν ῥαθυμίας τῇ ἑαυτῶν ἐπεισάγοντες φύσει καὶ διατρίβοντες ἐν αὐτοῖς μετὰ χαρᾶς ἐπιτελοῦσι ῥαδίως ὥσπερ τινὰ ἔμφυτον ἡδονὴν καὶ οἰκείαν καρπούμενοι πλεονεξίαν καὶ τὸν φθόνον καὶ τὴν πορνείαν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἀντικειμένης κακίας, οὕτως οἱ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἐργάται διὰ τε τῆς πίστεως καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν αὐτῶν ἀγαθὰ παρὰ τῆς τοῦ πνεύματος δεχόμενοι χάριτος μεθ' ἡδονῆς ἀρρήτου καρποῦνται καὶ ἀπόνως ἐπιτελοῦσι τὴν ἄδολον καὶ ἄτρεπτον ἀγάπην, τὴν ἀκίνητον πίστιν, τὴν ἀμετάπτωτον εἰρήνην, τὴν ὄντως ἀγαθότητα τὰ τε λοιπὰ πάντα, δι' ὧν ἡ ψυχὴ κρείττων ἑαυτῆς γινομένη καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ δυνατωτέρα κακίας οἰκητήριον καθαρὸν ἑαυτὴν παρέχει τῷ προσκυνη-τῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι, παρ' οὗ τὴν ἀθάνατον τοῦ Χριστοῦ λαβοῦσα

εἰρήνην συνάπτεται δι' αὐτῆς καὶ προσκολλᾶται τῷ κυρίῳ. λαβοῦσα δὲ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν καὶ κολ-ληθεῖσα τῷ κυρίῳ καὶ εἰς ἓν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ γενομένη οὐ μόνον τὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἔργα ῥαδίως ἐπιτελεῖ μηδὲν ἀγωνιζομένη πρὸς τὸν ἐχθρὸν τῷ κρείττων τῆς ἐκεῖ-νου τυγχάνειν ἐπιβουλῆς, ἀλλὰ τὸ πάντων μεῖζον, τὰ τοῦ 8,1.86 σωτήρος εἰς ἑαυτὴν ἀναδέχεται πάθη καὶ ἐντρυφᾷ τούτοις πλέον ἢ οἱ ἔρασταὶ τοῦ βίου τούτου ταῖς παρὰ τῶν ἀνθρώ-πων τιμαῖς καὶ δόξαις καὶ δυναστείαις.

Χριστιανῶ γὰρ διὰ πολιτείας ἀγαθῆς καὶ τῆς τοῦ πνεύματος δωρεᾶς εἰς τὸ τῆς νοητῆς ἡλικίας μέτρον τῆς δεδομένης αὐτῷ χάριτος προελθόντι δόξα καὶ τρυφή καὶ πάσης ἡδονῆς κρείττων ἀπόλαυσις τὸ μισεῖσθαι διὰ Χριστόν, τὸ ἐλαύνεσθαι, τὸ πᾶσαν ὕβριν καὶ αἰσχύνην ὑπὲρ τῆς εἰς θεὸν πίστεως ὑπομένειν· τῆς γὰρ ἐλπίδος ὅλης οὔσης τῷ τοιοῦτῳ πρὸς τῇ ἀναστάσει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς ὕβρις πᾶσα καὶ μάστιγες καὶ διωγμοὶ καὶ τὰ λοιπὰ πάθη μέχρι τοῦ σταυροῦ <πάντα> τρυφή καὶ ἀνάπαυσις καὶ τῶν οὐρανίων ἐνέχυρα θησαυρῶν· Μακάριοι γὰρ ἐστέ, φησίν, ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἑμοῦ· χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ὁ ἀπόστολος· Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι· καὶ ἀλλαχοῦ· Ἥδιστα οὖν καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν φυλακαῖς· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατὸς εἰμι· καὶ πάλιν· Ὡς θεοῦ διάκονοι ἐν ὑπομονῇ πολλῇ· αὕτη γὰρ ἡ χάρις τοῦ ἀγίου πνεύματος ὅλην κατασχοῦσα τὴν ψυχὴν καὶ πληρώσασα τὸ οἰκητήριον εὐφροσύνης τε καὶ δυνάμεως γλυκέα ποιεῖ τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ κυρίου παθῆ 8,1.87 ματα τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι τῆς παρούσης ὀδύνης ἀφαιροῦσα τὴν αἴσθησιν. Ὡς οὖν οὕτως ἐφ' ὑψηλὴν δύναμιν καὶ δόξαν μέλλοντες ἀνιέναι τῇ συνεργίᾳ τοῦ πνεύματος οὕτω πολιτεύεσθε πάντα πόνον καὶ ἀγῶνα μετὰ χαρᾶς ὑφιστάμενοι πρὸς τὸ ἄξιοι φανῆναι τῆς ἐν ὑμῖν ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς μετὰ τοῦ Χριστοῦ κληρονομίας, μηδαμοῦ χαυνούμενοι μηδὲ ἐκλυόμενοι ὑπὸ ῥαθυμίας πρὸς τὸ μήτε αὐτοὶ πεσεῖν μήτε τοῖς ἄλλοις αἴτιοι τοῦ ἀμαρτάνειν γενέσθαι· εἰ δέ τινες μήπω τὸν τῆς ἄκρας εὐχῆς ἔχοντες τόνον μηδὲ τὴν ὀφειλομέ-νην τῷ πράγματι σπουδὴν τε καὶ δυνάμιν ἀπολιμπάνονται ταύτης τῆς ἀρετῆς, ἐν τοῖς ἄλλοις πληρούτωσαν τὴν ὑπακοὴν κατὰ δύναμιν, διακονοῦντες προθύμως, ἐργαζό-μενοι σπουδαίως, θεραπεύοντες μεθ' ἡδονῆς, μὴ ἐπὶ μισθῷ τιμῆς μηδὲ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἕνεκα μηδὲ ἐνδιδόντες ὑπὸ μαλακίας ἢ ῥαθυμίας τοῖς πόνοις μηδὲ ὡς ἀλλοτρίοις σώμασι καὶ ψυχαῖς ὑπηρετούμενοι, ἀλλ' ὡς Χριστοῦ δούλοις, ὡς ἡμετέροις σπλάγχθοις, ἵνα καθαρὸν ὑμῶν τὸ ἔργον καὶ ἄδολον ἀποφανθῇ τῷ κυρίῳ. προφασιζέσθω δὲ μηδεὶς πρὸς καλῶν ἔργων σπουδὴν ὡς ἀδύνατος ἐπιτελεῖν τὰ σώζοντα τὴν ψυχὴν· οὐδὲν γὰρ ὁ θεὸς ἀδύνατον ἐπιτάττει τοῖς δούλοις ἀλλ' οὕτως ἐκκεχυμένην καὶ πλουσίαν 8,1.88 πρὸς ἅπαντας ἔδειξε τὴν <ἀγάπην καὶ> ἀγαθότητα τῆς θεότητος τῆς ἑαυτοῦ, ὡς ἐκάστω κατὰ τὸ θέλημα παρα-σχεῖν τὸ πράττειν τι δύνασθαι ἀγαθὸν καὶ μηδένα τῶν σπουδῆν ἐχόντων σωθῆναι διαμαρτεῖν τοῦ δύνασθαι· Ὅς ἂν, φησί, ποτίση ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. Τί τῆς ἐντολῆς ταύτης δυνατώτερον; ψυχρῷ ποτηρίῳ μισθὸς ἐπουράνιος ἔπεται. καὶ μοι σκόπει τῆς φιλανθρωπίας τὸ ἄμετρον· Ἐφ' ὅσον ἐνὶ τούτων ἐποιήσατέ φησιν, ἑμοὶ ἐποιήσατε. τὸ μὲν ἐπίταγμα μικρὸν, τὸ δὲ τῆς ὑπακοῆς κέρδος πολὺ καὶ παρὰ θεῷ πλουσίως ἀνταποδιδόμενον· ὥστε οὐδὲν ὑπὲρ δυνάμιν ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ κἂν μικρὸν κἂν μέγα ποιῆς, ἔπεται σοι κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁ μισθός. ἐὰν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ φόβον θεοῦ, λαμπρὰ καὶ ἀναφαι-ρετος ἦλθεν ἡ δωρεά· ἐὰν δὲ εἰς ἐπίδειξιν <καὶ δόξαν ἀνθρώπων>, ἄκουσον ὁμνύντος αὐτοῦ τοῦ κυρίου· Ἀμὴν 8,1.89

λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. ἵνα οὖν μὴ τοῦτο πάθωμεν, παραγγέλλει τοῖς μαθηταῖς καὶ δι' ἐκείνων ἡμῖν· Βλέπετε μὴ ποιήσητε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἢ τὴν εὐχὴν ἢ τὴν νηστείαν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὕτως ἀποστρέφεται κελεύει καὶ φεύγειν <τοὺς θνητοὺς τούτους> καὶ παρὰ θνητῶν ἐπαίνους καὶ τὴν μαραιομένην καὶ φεύγουσαν ἡμᾶς δόξαν, ζητεῖν δὲ μόνην ἐκείνην, ἧς οὐδὲ κάλλος ἔστιν εἰπεῖν οὐδὲ πέρας εὐρεῖν· δι' ἧς καὶ αὐτοὶ δυνησόμεθα δοξάζειν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα νῦν τε καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.